

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 43 2. novembra 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelček -TV-15-:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50100-603-45772

-TV-15- izhaja vsak teden izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije števil. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za -TV-15- ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Ob dnevu mrtvih

Postoj, kdor mimo greš...

Partizanska magistrala

Fotografije T. Urbas

Spominski park borcev Prešernove brigade

Dva meseca in pol so vojaki enote podpolkovnika SVETOZARJA VULIKIČA iz Celja ob prostih nedeljah urejali partizansko grobišče-spominski park padlih borcev tretjega bataljona Prešernove brigade na Pokljuki.

Le nekaj dni prej, predno je minuli petek sneg pobelil Pokljuko, so končali še z zadnjimi opravili.

»Spominski park borcev Prešernove brigade je vaše veliko delo. V imenu mrtvih tovarišev, ki tu počivajo, se vam zahvaljujem za opravljeno delo«, je zbranim vojakom med drugim dejal FRANC JERNEJC-MILČE.

Vojaki so posekali več kot 200 smrek, uredili zanemarjeno grobišče v zares lep spominski park, napravili ograjo, postavili klopi. Prihodnjo pomlad pa bodo zasejali še breze in jerebike.

Franc Leskovšek-Luka je v nedeljo odprl zadnji del partizanske magistrale, ki po dolini Krke in ob številnih pomnikih NOB povezuje Belo krajino z Dolenjsko in ostalo Slovenijo.

Prvi odsek partizanske magistrale so začeli graditi 1972. leta, letos pa je bil zgrajen 18 kilometrov dolg odsek od Podturna mimo Črmošnjic do Ručetne vasi.

Slovesnosti v Kotu nedaleč od Semiča so se udeležili številni domačini, predstavniki družbenopolitičnih organizacij, graditeljev, JLA in številni gostje, med njimi predsednik predsedstva SR Slovenije Sergej Kraigher. Zbranim je o pomenu ceste govoril predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije JANEZ VIPOTNIK, ki je med drugim dejal:

Pomnik revolucionarnih tradicij

»Partizanska magistrala je skupno delo združenih naporov cestnih skupnosti, cestnih organizacij združenega dela, kmetijskih zadrug, vojaških enot, mladinskih brigad, občinskih skupščin in deleža iz samoprispevka prebivalcev. Lahko rečemo, da je partizanska magistrala dobesedno naša, ljudska, ker je partizanska pa tudi zato, ker so domačini ob njej neposredno sodelovali pri njeni graditvi.

Partizanska magistrala se vije skozi znane partizanske kraje po trasi, ki je bila med vojno, tako kot toliko drugih na Slovenskem prepojena s krvjo ranjenih borcev!«

Zatem je Janez Vipotnik govoril o možnostih podaljšanja te magistrale s hrvaškimi cestami onkraj Kolpe in na naši strani vse do Moravč pri Domžalah. Ta cesta naj bi spominjala na glavno pot partizanov, kurirjev, aktivistov, na transporte ranjenecov z Dolenjske na Štajersko, Gorenjsko in Prekmurje ter poudaril, da ta zamisel ni neuresničljiva, kajti na tej trasi je veliko odsekov že urejenih, le smotrno bi jih bilo treba povezati, aktivirati sile in sredstva in zamisel uresničiti. Tako bomo najbolj pomagali ljudem v teh krajih, ki so bili zvesto na strani OF.

Še več takšnih izletov

Kot dolgoletna naročnica TV-15 vas prosim, če nekaj teh vrstic objavite med utrinki in odmevi:

ZB NOV Lesično je 24. 9. 1978 organiziralo izlet v Begunje, Drago in partizanske Dražgoše. Ob tej priložnosti bi se rada v imenu vseh udeležencev zahvalila za lepo doživetje, ki ga je svojim članom nudila borčevska organizacija iz Lesičnega. Zahvaljujemo se tajnici ZB Lesično Adeli Rauter za njen iskriivi humor, ki nam je kratkočasil dolgo pot, tovarišici Vojki Kosmom, nekdanji partizanki, za borbene pesmi, ki nam jih je zapela in tovarišu Senici za res dobro organizacijo izleta. Ne gre pa tudi pozabiti tovariša šoferja, ki nas je varno pripeljal domov.

Poklonili smo se mučenikom v Begunjah in Dragi, občudovali smo pogum partizanskih Dražgoš. In vsak izmed nas je nosil v srcu željo, da se kaj takega nikoli več ne ponovi.

Takšnih izletov si še želimo.

VIDA MOŠKON,
članica ZB, Lesično

Mladost v boju za svobodo

Da nas sovražnik ne more pokoriti, smo dokazovali tudi mladi

Klub »Kosmač Klemenc« je deset let po svobodi posvetil devetintridesetim padlim članom SKOJ, ki so prebivali v učiteljskem domu v Šiški, knjigo z istim naslovom. V tej knjigi poziva druge udeležence, da prispevajo k osvetlitvi velike borbe slovenske mladine med vojno. In zdaj, ko se bližamo 10. kongresu Zveze socialistične mladine Slovenije, ki bo od 12. do 14. oktobra v Novi Gorici, so mi droben utrinek iz teh dni zdi primeren za objavo.

Kot dvanajstletni deček se spominjam učiteljskega doma te »partizanske kasarne«, ki je skrivala mnogo več, kot je v knjigi zapisano – bila je prava postojanka organiziranega boja proti okupatorju. Politično življenje in delo, ki se je odvijalo v tej zgradbi v Žibertovi ulici, je bilo sestavni del osvobodilnega boja v mestu, ki je bilo obdano z bodečo žico. Tu je živel veliko število mladih in semkaj so mnogi, med njimi tudi pionirji, organizirano prihajali po navodila. Običajno so nas naše zveze čakale pri vhodu, kjer smo posredovali sporočila in jih sprejemali, prinašali in odnašali smo pakete zaupne vsebine in podobno. V akcijah so sodelovali poleg mene še: Rado, Ivan in Jože. Še posebno je izstopal Marjan Zorman, ki se je ves posvetil delu v VOS. Povezan sem bil tudi z Zlatkom Pajkom, ki me je leta 1942 sprejel v pionirsko organizacijo. Naše delo so bile v glavnem potrosne in napisne akcije in naše področje dela v glavnem prvi del kvarta Šiške. Bil je to del, ki je bil za izvrševanje akcij najbolj kritičen, kajti preglednost iz smeri mesta proti Šiški in mimo Keršiča je bila zelo velika, okolica pivovarne Union in velesejma pa skoraj nikoli prazna. Zbralo se nas je več pionirjev. Eni so opazovali okolico, drugi pa so na znak, pisk oziroma žvižg, pisali različna gesla in risali srpe in kladiva.

Ena izmed večjih in uspešnih akcij je bila leta 1943 za 1. maj, ko je bila vsa spodnja Šiška popisana z gesli in

potrošena z letaki in je ostala v spominu vsem Šiškarjem. Take in podobne akcije so se nadaljevale vso vojno. V večji obliki za 1. maj 1944, ko smo po dobro premišljenem načrtu in izdelanem programu natiskali letake in jih na predvečer 1. maja potrosili. Jaz sem imel ročno stavnico, na kateri sem tiskal letake z gesli, drugi so jih na majhne listke pisali sami. Ko sem trosil letake po svojem rajonu pred pivovarno Union, sta me ustavila dva vojaka na kolesih. Pognal sem se v beg in kmalu za menoj je počilo nad mojo glavo. Nič ne vem, kdaj sem prečkal Rusko cesto in preskočil ograjo. Naenkrat sem se znašel na vrtovih v Jesenkovi ulici. Zatekel sem se k Toplikarjevi mami in šele od tam sem šel domov. Drugi dan, ko sem šel v šolo, sem z zadovoljstvom opazoval opravljeno delo. Posebno sem si ogledoval mesto, kjer je prejšnji dan počilo. Na ometu pivovarne Union je bila luknja od krogle.

Da nas sovražnik ne more pokoriti, smo dokazovali tudi najmlajši.

Benjamin Kunaver
Priateljstva 16
p. Ljubljana

KRIŽEVCI PRI LJUTOMERU – V središču Križevcev stoji spomenik žrtvam za svobodo, ki je vedno v čednem stanju, saj zanj skrbe tako krajevna skupnost kot mladinska organizacija, šole in borčevska organizacija.

JOŽE ŽERDIN
Velika Polana 108
P. Črenšovci

Borci si želijo srečanj

Odmev na »Javite se«, 32. številka TV-15

Na objavo v našem tedniku TV-15 z dne, 17. 8. 1978 pod naslovom »Javite se«, je našemu odboru poslal pismeno prijavo nekdanji borec Prvega koroškega bataljona Franc Razgoršek-Petruška iz Slovenj Gradca.

Tako je napisal Franc Razgoršek-Petruška: »Javljam se na vaš poziv v TV-15 z željo, da se srečamo vsi preživeli udeleženci partizanskega tabora v Kotljah! Želim tudi, da bi se vašega krajevnega praznika udeležilo čim več borcev in bork, ter drugih občanov. Zvezi borcev, kakor tudi drugim družbenopolitičnim organizacijam in društvom želim še vnaprej mnogo uspehov in vsestranskega napredka. Na dan proslave pa prav lepega vremena, kakor je bilo pred petintridesetimi leti.

Smrt fašizmu – svoboda narodu!«
Nam se zdi njegova prijava primerna za objavo, vendar o tem odločite sami.

ZB NOV Kotlje

Ponosni smo na mlado generacijo

Pionirski odred Osnovne šole »Angel Besednjak« iz Maribora je praznik pionirjev proslavil s prisrčnim kulturnim sporedom in z letno konferenco

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz krajevne skupnosti smo se udeležili praznika pionirskega odreda Osnovne šole »Angel Besednjak« iz Maribora, ki je praznik pionirjev – devetindvajseti september – proslavil s prisrčnim kulturnim sporedom in z letno konferenco.

Naj povem, da smo bili upravičeno navdušeni nad celotnim potekom konference, ki po svoji brezhibni izvedbi prav nič ne zaostaja za našimi konferencami. Vse je potekalo po splošno veljavnih pravilih: od izvolitve organov konference, do poročila o delovanju sprejema programa dela odreda v pretekli mandatni dobi, pa do izvolitve novega odbora in sprejema programa za prihodnje leto. Preseneča resnost in samozavest nastopajočih in poročevalcev – pionirjev, ki so brez nerazumevanja izvedli spored in poročali o svoji vsestranski dejavnosti, ki smiselno zajema domala vse smeri družbenega življenja v krajevni skupnosti.

Med njimi so bili tudi pionirji-taborniki, ki so za svoje taborniške vrline in vzdržljivost na pohodih dobili pismena priznanja in značke; prav vsi pionirji pa so bili pohvaljeni in počaščeni z zakusko.

Ponosni smo na mlado generacijo in prav nič ne dvomimo, da ti pridni pionirji ne bi storili vse, kar so v svojem poročilu in programu napisali – morda res ne popolnoma samostojno, temveč pod skrbnim in strokovnim vodstvom svojih mentorjev-pedagogov, ki jim je zaupana vzgoja mladega rodu, ki nas bo nadomestil in nadaljeval začrtano pot v smeri razvoja socialističnega samoupravljanja.

In ob koncu še besede predstavnika borčevske organizacije tovariša Žoklja: »V ciklus vzgoje in izobraževanja mladih vtakati ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij NOB, je doživljenjska naloga vseh nas, ki smo bili kakorkoli udeleženi v borbi in prizadevanjih za našo lepšo sedanost ali z drugimi besedami: svoje izkušnje in svoja doživetja moramo nenehno prenašati na mlade generacije!«

JOŽICA ŠKOFCA
Frankolovska 11
p. Maribor

P.S. Honorar odklanjam

O»Še pomnite, tovariši«

Pridružujem se mislim Marjana Tratarja-Uča iz Novega mesta v zvezi z radijsko oddajo »Še pomnite, tovariši«, objavljenim v 38. številki TV-15, ki je izšla 28. 9. 1978. Vse nedelje v letu res ni mogoče biti doma in čakati deveto uro dopoldne, da zveš za vsebino oddaje. Več teh res priljubljenih radijskih oddaj bi poslušali, če bi vnaprej vedeli za vsebino in prepričan sem, da bi marsikatero nedeljsko »obveznost« odložili na ljubo »Še pomnite, tovariši«.

DANILO ŠULIGOJ
Bovec 271
Bovec

Za učinkovitejše zdravstvo borcev v radovljiški občini

V iskanju poti, da bi v radovljiški občini čimprej zagotovili ustrezno organiziranje in učinkovito zdravstveno varstvo borcev NOB, po sklepu družbenopolitičnega zbora občinske skupščine, ki je o tej problematiki razpravljal na zadnji oktobrski seji, je bil prejšnji teden v Radovljici posvet z zdravstvenimi delavci vseh treh Zdravstvenih domov v občini.

Razen zdravnikov je izvršni svet OS povabil na posvet tudi predstavnike občinskega odbora ZZB NOV in občinske zdravstvene skupnosti.

Potem, ko so bili seznanjeni s stališči republiškega komiteja za vprašanje borcev NOB in vojaških vojnih invalidov, ki so dobila svojo potrditev tudi na skupščini SRS, so podrobno spregovorili o problematiki zdravljenja borcev v občini. Ocenili so dosedanje delo posameznih dispanzerjev, pri čemer se niso izognili niti kritičnim pripombam predsedstva občinskega odbora ZZB NOV iz katerih je razvidno, da na bohinjskem in blejskem ob-

močju večina borcev še ni bila deležna svojih pravic iz zdravstvenega varstva. Del krivde je pripisati pomanjkljivi organiziranosti in kadrovske zasedbi v teh zdravstvenih domovih, deloma pa tudi premajhni obveščenosti borcev.

Glede na to so sklenili, da bodo odslej redno delovali dispanzerji za borce pri vseh treh zdravstvenih domovih. Ugotovili so namreč, da imajo že povsod zadovoljive pogoje. Zdravniki v dispanzerjih bodo zagotovili, da bo prišel vsak borec vsaj enkrat letno na sistematični pregled ter, da bodo opravljali tudi nadaljnje kurativne preglede in zdravljenje. Vsi zdravstveni domovi bodo v prihodnje vključili tudi patronažno službo za nego in zdravljenje bolnih borcev na domu. Obetajoča novost je tudi, da bodo zagotovljeni specialistični pregledi v posameznih zdravstvenih domovih, kamor prihajajo specialisti iz osrednjih medicinskih ustanov. S tem se bo bistveno omejilo obisko-

vanje regionalnih osrednjih zdravstvenih zavodov. Glede na slabe izkušnje v dosednji praksi, so predlagali, da bi se občinska zdravstvena skupnost morala preko svojih delegatov zavzeti za spremembo normativov, ki določajo 1500 borcev na zdravniško ekipo. To število bi se moralo zmanjšati na 1000 borcev. Takšni normativi morajo biti sprejeti že v programu za 1979. leto, da bi čimprej zagotovili kakovostne in učinkovite preglede in zdravljenja.

Oddelek za družbene dejavnosti in občno upravo bo v sodelovanju z občinskim odborom ZZB NOV izdelal natančen seznam borcev po vseh območjih, kar bo omogočilo ustrezno planiranje vsem dispanzerjem.

Predstavniki zdravstvenih domov so se na posvetu obvezali, da bodo čimprej organizirali tudi ustrezno zobozdravstveno službo za borce, ki doslej ni delovala.

Dogovorili so se tudi o skupnih prizadevanjih za boljše pogoje in večji izbor borcev na koristno

kopališko zdravljenje, ki naj bo odraz stvarnih potreb. Spričo tega se mora dopolniti pravilnik o tovrstnem zdravljenju, ki je bil v primerjavi z drugimi regijami in republikami dokaj tog in neprilagojen razmeram in potrebam borcev v občini.

Vsako leto bodo vodstva Zdravstvenih domov poročala o delu dispanzerjev in sproti opozarjala na vse pomanjkljivosti, ki jih bo potrebno odpravljati. Poročila bodo obravnavali vsi zbori občinske skupščine in občinski odbor ZZB NOV. Občinska zdravstvena skupnost pa bi morala upoštevati izsledke in ugotovitve vsakokratnih ocen ter na osnovi teh oblikovati svoje programe s področja zdravstvenega varstva borcev. Pri tem je potrebno povedati, da je v občini zaenkrat evidentirano 3534 članov ZZB NOV, to število pa bo naraslo še za okoli 100 članov, ko bodo že letos dobili z novim zakonom pravice do zdravstvenega varstva.

J. R.

V kratkem dva nova zakona

V petek, 27. oktobra so se sestali člani Komisije za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov Skupščine SR Slovenije na tretji redni seji. Obravnavali so osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških invalidih ter zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o borcih za severno mejo v letih 1918 in 1919 in o slovenskih vojnih dobrovoljcih iz vojn 1912 do 1918. Obravnavali so tudi predlog odloka o pooblastitvi Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, da sklene družbeni dogovor o dograditvi zdravstveno-rekreacijskega centra za vojaške invalide in udeležence NOV v Strunjanu, ter nekatera vprašanja pod točko razno.

Osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških invalidih pomeni predvsem uskladitev tega zakona iz leta 1974 z zakoni, ki so z le-tem v zvezi in so bili sprejeti po letu 1974.

Bržčas bo najpomembnejša novost tega zakona sprememba starostnega pogoja za pridobitev invalidskega dodatka, kjer je predlagano za starostni pogoj 55 let. Osnutek sta obravnavala že oba odbora za družbenoekonomske odnose in dala k posameznim členom pripombe. Te se skoraj brez izjeme skladajo s pripombami Komisije za vprašanja Borcev in vojaških invalidov pri Skupščini SR Slovenije.

V osnutku zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o borcih za severno mejo v letih 1918 in 1919 in o slovenskih vojnih dobrovoljcih iz vojn 1912 do 1918 gre predvsem za urejanje zdravstvenega varstva te kategorije občanov, če le teh ne uživajo iz kakata drugega naslova ter za nekatere pravice – kot je nadomestilo stroškov za letni dopust in nekatere pravice do brezplačne (enkratne letne) vozovnice in bonificiranih nekajkratnih voženj na ozemlju SFRJ.

Člani komisije k osnutku tega zakona niso imeli dodatnih predlogov (saj so oba gornja osnutka natančneje pregledali že pred časom) in so se z njegovo vsebino strinjali. Izrazili so le stališče, da ne kaže pravic borcem za severno mejo širiti v večjem obsegu kot to velja npr. za spomeničarje ali španske borce.

V četrti točki dnevnega reda so člani komisije pregledali predlog odloka o pooblastitvi Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, da sklene družbeni dogovor o dograditvi zdravstveno-rekreacijskega centra za vojaške invalide in udeležence NOV v Strunjanu.

Komisija je ugotovila, da potekajo vse priprave za podpis in tudi za realizacijo tega družbenega dogovora nemoteno, ter da ni ovir za skorajšnji podpis dogovora in začetek gradnje.

Pod točko razno je komisija izrazila enotno mnenje, da bo potrebno v najkrajšem času sklicati na sestanek vse zainteresirane za dejansko realizacijo sklepov, ki so jih sprejeli vsi republiški skupščinski zbori pred nedavnim in, ki zadevajo reševanje borčevske problematike (o čemer smo izčrpno poročali s člankom tovariša Gođeše).

Komisija je pod točko razno obravnavala tudi nedavni članek Toneta Fornezzija-Tofa o partijski materi z Guncelj in krivici, ki se ji je zgodila. Člani komisije so bili mnenja, da je potrebno preveriti, kaj je bilo v tem primeru storjenega ter objektivno obvestiti javnost o primeru.

B. Ž. J.

Urejen banjolski zaliv za borce

Pred dnevi je predsednik skupščine mesta Ljubljane na predlog mestne organizacije ZZB nov sklical posvet, na katerem so sodelovali predstavniki SZDL in drugi z 21 slovenskih občin, ki so bile že doslej med tistimi, ko so bile finančno soudeležene pri gradnji banjolskih objektov za oddih in rekreacijo borcev NOV.

Pred zbranimi je bila razgrnjena maketa že obstoječih počitniško-rekreativnih objektov za borce v Banjolah, priklučeni pa so jih že tudi novi objekti, ki so načrtovani tako, da bi v končni fazi tvorili zaključeno celoto. Sestanek je bil eden dejanskih korakov k tistemu, čemur pravimo podružbljanje skrbi za bor-

čevska vprašanja, kot je uvodoma poudaril tovariš Marjan Rožič.

Predsednik mestnega odbora ZZB NOV Ljubljane Rade Pehaček je zbranim razložil potrebo po zaokroženem dokončanju bivalnih in spreminljivih kapacitet borčevskega letovišča v Banjolah, saj bi s tem v prvi vrsti lahko podaljšali sezono letovanja in oddihov s sedanjih štirih mesecev na skoraj vse leto, poleg tega pa bi odstranili že do kraja amortizirane lesene montažne hišice, ki že dolgo ne odgovarjajo osnovnim standardom bivanja. V načrtih, ki predvidevajo nov bivalni objekt z ogrevanimi sobami, je tudi pokrit plavalni bazen z vsemi pripadajočimi prostori in ureditvijo

okolice.

Tovariš Stane Plemenitaš je zbranim postregel še z natančnejšimi podatki: Z dodatnimi ležišči bi po zgraditvi Banjole lahko sprejele 580 gostov, preurejeni bi bili prostori recepcije, prostori uprave, obnovljena bi bila kanalizacija, povečane kapacitete kuhinje in jedilnice (s pripadajočimi prostori) ter urejene zunanje površine. Načrt zaključnega banjolskega kompleksa je bila načrtovan skrbno in dolgoročno, zato so načrtovalci predlagali tudi odkup manjšega dela zemljišča na robu zaliva, ki bi tako dejansko omogočil smotno razporeditev po vsem banjolskem zalivu.

Predvideni načrti za gradnjo novih objektov

so torej ekonomsko in družbenopolitično utemeljeni ter bi bili z vsemi potrebnimi gradbenimi deli izvedljivi do pomladi leta 1980.

Na posvetu zbrani predstavniki socialistične zveze občin, mesta Ljubljane in predstavniki ZZB NOV so bili enotnega mnenja, da gre podpreti prizadevanja za gradnjo dopolnilnih objektov v borčevskem počitniško-rekreativnem centru v Banjolah, pri čemer pa so se zavzemali za kontakte z banko, ki naj bi priskočila na pomoč s premostitvenimi krediti, v kolikor katera od občin ne bi mogla v predvidenem času zagotoviti potrebni delež finančnih sredstev.

B. Ž. J.

Delovni posnetek z 8. kongresa ZZB NOV Jugoslavije

O statutu ZZB NOV Jugoslavije

V času dovolj obširne javne razprave o statutu ZZB NOV Jugoslavije je bilo podano na besedilo osnutka novega statuta precejšnje število koristnih predlogov in mnenj, s ciljem, da bi novi statut ZZB NOV Jugoslavije pravilno zajel in formiral nekatere rešitve.

Bistvene spremembe novega statuta borčevske organizacije so v primerjavi s statutom, sprejetim leta 1974 na sedmem kongresu, naslednje:

1. V uvodnem besedilu o značaju in ciljih organizacije so jasneje in natančneje formulirani družbeni položaj, vloga in naloge borčevske organizacije v sedanji fazi razvoja naše socialistične samoupravne družbe ter je tudi poudarjeno, da je vodilo idejnopolitičnega delovanja ZZB NOV program Zveze komunistov Jugoslavije.

2. Celo novo poglavje je namenjeno delegatskih odnosom ter delovanju delegatskega sistema v borčevski organizaciji, ter mestu in vlogi ZZB NOV Jugoslavije v uresničevanju in delovanju delegatskega sistema.

3. Nekatere rešitve posameznih vprašanj, ki so vezana na specifičnosti republik in pokrajin in so bila uravnavana z dosedanjim statutom ZZB NOV Jugoslavije, niso vnešene v novo besedilo statuta, v kolikor pa obstaja potreba, bodo lahko vnešene v statute posameznih republik in pokrajin.

Eno takih vprašanj so tudi aktivni borci v osnovnih organizacijah združenega dela. V nekaterih republikah in pokrajinah so se izkazali aktivni borci v združenem delu kot koristna oblika delovanja, medtem ko drugod taka oblika delovanja ni dala zadovoljivih rezultatov.

Tu je tudi vprašanje organiziranja ZZB NOV v mestih z več občinami in skupnostmi občin. Taka organizacija je po nekaterih republikah in pokrajinah že osvojena, medtem ko je ponekod ni. Prav zaradi tega je v statutu nekaj členov iz dosedanjega besedila izpuščenih in zajema novi statut namesto doslednjih 83 le 71 členov.

4. Po dosedanjem statutu so Skupščine združenj izvolile svoje delegate za občinske skupščine, občinske skupščine pa so volile svoje delegate za skupščine ZZB NOV v republiki oziroma pokrajini. Ti delegati so tako delovali le v času dela skupščin – en dan ali dva dni.

V novem statutu taka izvolitev delegatov ni več potrebna (niti predvidena). V delu skupščin ZZB NOV v občini, pokrajini in republiki sodelujejo po novem novoizbrani in dotedanji delegati v odboru in nadzornem odboru (ki jim izteka mandat). Novoizbrani delegati pa niso več le udeleženci v delu skupščine, ampak so obenem tudi delegati za novi odbor in nadzorni odbor. Statut daje tudi možnost, da se s statuti republik in pokrajin lahko sestava udeležencev na skupščinah ZZB NOV republike, pokrajine in občin – razširi.

5. Nekatere spremembe v statutu so narekovali povsem praktični razlogi. Ker se (za primer) zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije sestaja navadno le enkrat letno, statut predvideva, da pripravi predračun dohodkov in porabe predsedstvo ter potrdi zaključni račun, kar je bilo doslej delo zveznega odbora.

Pomembna je tudi statutarna možnost, da se lahko združenja borcev z večjim številom članstva organizirajo v odborih, pododborih in podobno.

6. Statut ZZB NOV Jugoslavije je doživel tudi nekatere dopolnitve z natančnejšimi opredelitvami pa tudi stilnimi izboljšavami. Tako je vse o nadzornem odboru zajeto v dveh členih, medtem ko je doslednji statut ista vprašanja zajemal v kar šestih členih. Med naštetim je formuliran tudi poseben člen o članski izkaznici ZZB NOV, česar doslej v statutu ni bilo.

Sedanji statut, sprejet na nedavnem kongresu ZZB NOV v Budvi, je odraz poenotenih mnenj in stališč republiških in pokrajinskih združenj ZZB NOV.

Pripombe in sugestije na predloženo besedilo sprememb in dopolnitev besedila statuta, ki so bile izrečene na samem kongresu ZZB NOV Jugoslavije niso bile načelne narave, ampak so bile v pretežni meri usmerjene k boljšemu in natančnemu formuliranju posameznih odredb (ter zvečine tudi upoštevane).

Pričakovati je, da bo z osvojenimi spremembami in dopolnitvami statuta ZZB NOV Jugoslavije podan tudi pogoj za še bolj dinamično in družbenopolitično vsestransko aktivnost članstva borčevske organizacije pod vodstvom Zveze komunistov in tovariša Tita.

B. Ž. J.

Se spominjaš, Vladoša?

Zbrali so se, borci narodnoosvobodilne vojske.

»In zdeli so se mi neverjetno mladi,« prične Vladoša Simčič-Tiranova, ko govori o Budvi, kjer je bila častna gostja 8. kongresa ZZB NOV Jugoslavije. »Kot takrat ob tabornem ognju, prav nič drugačni niso bili.«

Kako bi se predstavili vi?

Morda ne zveni skromno, pa vendar. Bila je prva slovenska igralka, ki je odšla v gozdove pred kapitulacijo Italije. Bogdana in Nada Stritarjeva sta bili pevki... »Nisem bolničarka in ne medicinska sestra, tudi puške nisem vešča, igralka sem,« je rekla. Odgovor: igralko potrebujemo. Odzvala se je in Ljubljano zapustila ilegalno. V civilni obleki, kot da gre na sprehod, »in z rožicami na zavihu«. Belimi in pisanimi.

To je Vladoša Simčič-Tiranova. (In rožice na zavihu bi se težko komu bolj podale.)

Takrat je živela z mamo. Mlajši brat Branko je bil že v internaciji.

Odhod je bil neke vrste olajšanje.

Pogledam jo, vprašujoče. Zvem, da je bila kurirka Borisa Zihlerla in Prežihovega Voranca. In biti ilegalka v okupirani Ljubljani ni bilo lahko delo. Prenašati pošto, orožje, lepake. V kopalnici, pod košem za perilo, je bilo vedno nekaj, kar bi jo lahko pripeljalo pred puške, v zapor.

To so bile besede, s katerimi se je Vladoša poslovila od mame. Da bi jo laže razumela, da bi manj trpela.

Poleg je bila Zihlerlova mama. Ta blaga, mila in junaška žena. In takšne so bile tudi njene besede za popotnjo.

Čas je, da se vrneva v Budvo:

Pred dvajsetimi leti je bila nazadnje tam. Strmiš, koliko se je spremenilo. Pravo blagostanje. In sonce jih je sprejelo. In čeprav se je oktober prevlekel že v drugo polovico, so bili na obali še kopalci.

In srečanje s tovariši?

Človeka razveseli srečanje s prijatelji, na katere te vežejo spomini, doživljanja. Toliko bogatejše je vznemirjenje, ko po tistih letih sežeš v roke tovarišu, partizanu. S katerim si delil dobro in zlo, se boril za iste ideale, cilje. Bil je to velik, edin-

stven čas in tisti, ki pravi, nehaite s partizanstvino, je v hudi zmoti. Če to reče partizan, je neoprostljivo. In ko pripoveduje mladim o tistih dneh, govori: »Če bi ne bilo te borbe in teh fantastičnih ljudi, bi ne mogli peti slovenskih pesmi in smeh bi ne bil tako sladak.« Tega se še odrasli ne zavedajo, kaj šele mladi, če jim nenehno ne govoriš.

Lahko je strumen in ponosen partizanski korak, čeprav lasje sivijo in ogenj v očeh spreminja blesk.

Kako močna je vez med borci, tudi to je pomislila v Črni gori. Ne potrebuje besed, pa jo čutiš. In spomni se prvega partizanskega dne. Dvajset ur pohoda, brez počitka, in človek je zdržal. To je tisto.

»Petintrideset let je lepa doba in spomini poča-

vedal ji je, da je bil Jože Tiran tisti, ki ga je spodbudil k uglasitvi Kajuhove »Bosa pojdiva dekle obsorej«. Tega Vladoša ni vedela. In utrinek utrne spomine. Bombe so padale. Preplašena je tiščala glavo v grmovje, Jože je recitiral Prešernove verze.

Samo njej, Vladoši. V Suhi krajini.

Rado Pehaček. Širok nasmeh, krepak stisk rok in: »Se spominjaš, Vladoša?«

V Bariju, v kotu njegove pisarne, je z zanosom recitala Zdravljico. Bilo je leta 1945, v čast tovarišu Jakšiču, uglednemu gostu. Samo nekaj tednov poprej, osmega marca, je na proslavi, prav tako v Bariju, recitala Materi treh partizanov. Med poslušalci je bil tudi tovariš Jakšič. »Naj

Vladoša Simčič-Tiranova in Rado Simoniti pred kongresno dvorano v Budvi

si blede,« reče z otožnim hrepenenjem v glas.

Častna gostja... to ni kar tako, mar ne?

Nasmehne se. Vesela je bila vabila in počaščena.

So srečanje, ki bi jim odmerili posebno mesto?

Rado Simoniti. Skupaj sta bila v kulturniški skupini, od prvega dne. Po-

tovarišica Vladoša kaj pove... tebe nič ne razumem... če govori ona, razumem vsako besedo,« je rekel, ko je obiskal generala Pehačka.

Vladoša Simčič-Tiranova. Lepa je. In mlada... Je to zavoljo spominov, ki niso dani vsakomur?

Milena Štrajnar

Borci, aktivisti, politični preganjanci, nekdanji politični zaporniki in drugi delovni ljudje ter občani, Slovenci, Hrvatje in Italijani so se v soboto zbrali na prostoru, kjer so bili nekoč zloglasni fašistični zapor. Obudili so spomin na obdobje trpljenja in boja našega ljudstva zoper fašistično nasilje in za lepšo bodočnost vseh naših delovnih ljudi.

Minilo je 35 let, odkar je tudi za koprške politične jetnike posijalo sonce – svoboda. Natanko 35 let je minilo, ko so partizanske enote zavzele Koper in osvobodile nad 200 političnih jetnikov. Bila je to skupna akcija bratstva in enotnosti slovenskih, hrvatskih in italijanskih borcev, akcija, ki je že tedaj s krvjo skovala politiko bratstva in enakopravnosti ter politiko, ki je naša svojo potrditev tudi v osimskih sporazumih. To je politika graditve dobrih odnosov s sosednjimi državami, politika sodelovanja in vzajemnega povezovanja, spoštovanja, zaupanja, priznavanja vseh pravic narodom in narodnostim, to je politika miru, neuvrščenosti...

Med takratnimi jetniki je bil tudi profesor, dr. Ivan Matko iz Ljubljane. Takole se spominja takratnih dogodkov:

Delo v »informeriji«

»Od spomladi 1943 sem bil v zloglasni koprski jetnišnici. Kot starejšega medicince, že obsojenca, me je uprava kaznilnice dodelila takratnemu zdravniku, domačinu dr. Paruttiju za delo »informeriji«.

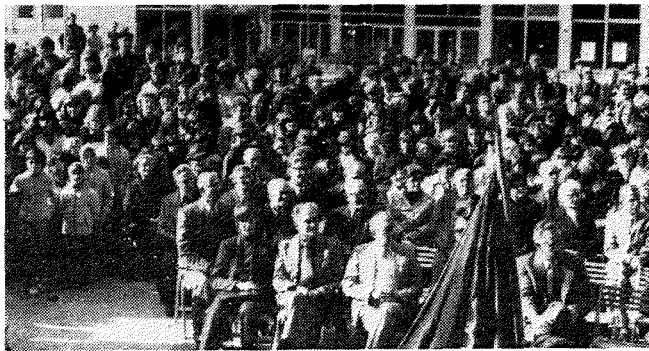

Ferdo Ruki

meriji. Tam je že blizu dve leti delal znani zdravnik dr. Janez Kanoni. Skupaj sva se trudila, da bi pomagali našim ljudem, vendar so jih v »informerijo« neradi sprejemali. Tu so držali predvsem bolne kriminalce, medtem, ko so se političnih jetnikov nekako otepali. V zaporih sem doživel tudi padec fašizma. To je demoraliziralo paznike, ni pa povzročilo tudi, da bi nas izpustili. Koprski antifašisti so sicer skušali doseči našo izpustitev z raznimi pritiski. Tako so bile 9. septembra zvečer burne demonstracije antifašističnega dela koprskega prebivalstva in okoličanov. Ujeli so enega izmed vodilnih policajev in mu grozili. Po tem dogodku je uprava zaporov začela spuščati

Ob 35-letnici osvoboditve političnih zapornikov iz koprskih zaporov

Posijalo je sonce – svoboda

Del udeležencev svečanosti

po enega jetnika, vendar samo domačine in okoličane, ki so bili zaprti zaradi »švercanja« in drugih prestopkov, političnega jetnika pa niso spustili nobenega. S tem, ko so spuščali iz zapore domačine, so skušali pomiriti srd množice, tako, da bi laže zadržali druge.

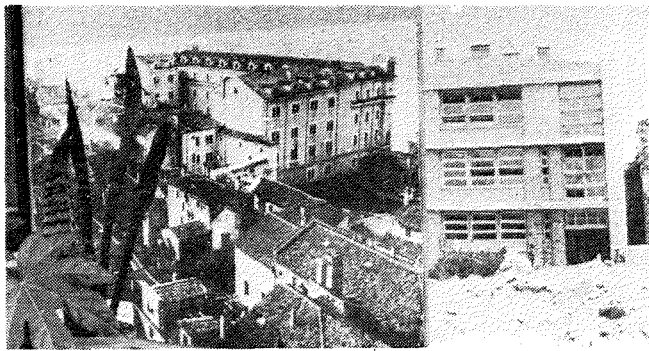
Dnevi so tekli. Med množicami je bilo veliko navdušenja za našo osvoboditev, ni pa bilo pogovora za pravo vojaško akcijo. Okoli 23. septembra je prišlo v kaznilnico do silovitega upora, ki ga je organiziral politični aktiv, pridružili pa so se tudi kriminalci. Fašisti so skozi okna uprave začeli ob-

Prišla je svoboda

Dne 27. septembra je sledil protiudar bataljona 2. istrske brigade NOV in POH. Brez vsakega strela so prišli do zaporov in na stečaj odprli vrata. Toda, nas je ostalo le malo. Kolikor vem, so bile v zaporih tudi ženske. Sem so jih pripeljali po razpadu fašistične Italije. V zaporih je bilo tudi ogromno vojaškega plena. Tu je bila namreč konfekcijska tovarna, prav tako delavnice čevljev, šotorskih kril in drugega blaga za italijansko vojsko.

Valerij Jakomin, ki danes živi v Olmu pri Kopru, se je v zaporih znašel že leta 1935.

»Fantje smo bili na naboru. Zatem smo se dobili v Vangelu. K nam je pristopil skvadrst in začel izzivati. Prišlo je do pretepa. Pozneje so karabinerji zgrabili prav mene in sicer v Pridvoru. Peljali so me v Marezige, pa v Koper in ponovno v Marezige. Domačim niso povedali kje sem. Pretepli so me do nezvesti.

Takole so nekdanj izgledali zapor (slika levo)

Upravnik zaporov v Kopru me sploh ni hotel sprejeti v zapor, ker sem bil tako pretepen. Štiri dni sem ležal sam v celici. Z nog se mi je pozneje olupila koža. Pretepali so me s palicami. To je bilo moje prvo srečanje s fašisti. Zapomnil sem si ga za vse življenje. Takrat so me obsodili na pet let konfinacije. Nazadnje pa sem bil v koprskih zaporih 22. septembra 1941 leta. V konfinaciji na otoku Tremiti sem dočakal padec fašizma. S 1. premorsko sem za tem odšel v partizane. Osvoboditev pa sem dočakal s štabom prvega korpusa 9. maja 1945 v Zagrebu.

Valerij Jakomin

Ves čas po vojni in še sedaj je Valerij družbeno-politično aktiven. Se posebej delaven je v krajevni skupnosti Olmo. Svoje bogate revolucionarne izkušnje pa prenaša na mlajše, saj vsakomur rad pripoveduje o junaških dneh med NOB.

Med vrsto udeležencev sobotne spominske obveznosti na nekdanjih tleh mogočnih in mračnih koprskih zaporov je bilo tudi mnogo Slovencev in Italijanov iz zamejstva. Med njimi je bil tudi Ferdo Ruki iz Nabrežine, ki sedaj živi v Trstu. V lepi slovenski besedi mi je pripovedoval: »Tu v Kopru sem bil zaprt do

Ivan Matko

Ferdo se redno udeležuje vseh prireditev, ki so povezane z NOB. Tako je bil letos tudi v Komnu, pa v Opatjem selu in po njegovih besedah bo hodil na razna srečanja dokler mu bo to dopuščalo zdravje. »Veste, težko je pozabiti kar smo doživeli, da smo premagali nacifasizem,« mi je dejal ob slovesu.

Trije pozivi stražarju

Vid Vremec pa je v knjigi »Slovenska Istra v boju za svobodo« takole opisal osvoboditev zaporov:

»Zapore v severovzhodnem delu mesta so varovali dobro oboroženi stražarji. Ko so partizani prišli do zaporov, je Vincenc Kocjančič v spremstvu Nazarija Bordona in še nekega borca trikrat ponovil poziv stražarju, naj odpre vrata. Šele ob tretjem pozivu je stražar izpolnil zahtevo. Stražar je Vincencu Kocjančiču izročil ključce. Po dolgih letih je bila odprta pot v masivno, turobno stavbo zloglasnih zaporov, v katerih je trpelo in umiralo nešteto borcev za svobodo. Skupaj z domačimi borci so prišli v zapor tudi hrvaški oficirji 2. bataljona. Nato so partizani ukazali upravniku, naj zbere politične zapornike na hodniku. Jetniki niso mogli verjeti kaj se dogaja. Na njihovih izsušenih telesih in obrazih so bili vidni sledovi prenehanja trpljenja. Med osvobojenimi zaporniki so bili dr. Janez Kanoni, medicinec Ivan Matko-Imko, ki je bil pri partizanih v Istri vse do osvoboditve leta

Tovariš Vremec

Na slovesnosti pred osnovno šolo Janka Premrla-Vojka so bivši politični zaporniki iz koprskih zaporov proslavili tudi 35-letnico zgodovinskega sklepa AVNOJ o priključitvi slovenskega Primorja, Istre in otokov z matično domovino. Prisotne je najprej pozdravil predsednik OK SZDL Koper Raul Šiško, zatem pa sta spregovorila sekretar medobčinskega sveta ZK obalno kraške regije Dino Pucer in podpredsednik koprške občine Leo Fusilli.

Ob tej priložnosti so odkrili spominsko ploščo na osnovni šoli; odkril jo je znani koprski protifašistični borec in nekdanji politični zapornik v Kopru, Ernest Vatovec. Pokroviteljstvo nad ploščo je prevzela OŠ Janka Premrla-Vojka. Sklenili so tudi, da bo odslej 27. oktober praznik KS Koper.

V kulturnem programu so poleg učencev in učenek nastopali partizanski pevski zbor Simon Gregorčič iz Kopra, koprška godba na pihala in člani stalnega slovenskega gledališča iz Trsta. Ob koncu so poslali tudi pozdravno pismo tovarišu Titu in prebrali telegram sekretarja KPI za Furlanijo-Julijsko krajino Antonina Cuffara.

leta 1941, ko me je posebno sodišče obsodilo na 8 let zapore. Nato sem bil v kaznilnici v Fosanu in sicer do 21. aprila 1944, ko sem šel med partizane. Po povratku iz Fosane nisem ostal doma niti štiri ure. Nečakinja, ki je bila kurirka, me je odpeljala na javko. Osvoboditev pa sem dočakal v Šempolaju nad Nabrežino. Lahko povem, da sem prvi vkorakal v Nabrežino.

Kot aktivist je Ferdo Ruki opravljal nalogo za izgradnjo narodne oblasti. Izvedel je volitve za takratni okraj Komen po vseh vaseh do Doberdoba.

»Zavezniki so mi predlagali, da bi postal prvi župan Nabrežine. Odgovoril sem jim, da pod njihovo oblastjo tega ne sprejemam.«

1945, udeleženec marezanskega upora Rudolf Šargon, Angelo Žerjal iz Gabrovice in številni drugi.

Mnogi med niso dočakali svobode. In ko se danes spominjamo tistih dni in postavljamo razne obeležja, delamo to tudi zato, da bi mlajši rodovi spoznali vse razsežnosti tega boja in nadaljevali revolucionarno delo v sicer drugačnih pogojih, pod vodstvom Zveze komunistov in tovariša Tita.

In mladih je bilo na sobotni slovesnosti veliko. Pripravili pa so tudi izredno prisrčen kulturni program. Se posebej pa se je prisotnim vtisnil v spomin recital, ki so ga izvedli v slovenskem, hrvaškem in italijanskem jeziku. **Besedilo in foto: Jani Alič**

»Najhuje nam je bilo med četrto in peto ofenzivo. Bil sem tudi v neposredni bližini takrat na Milinkladah, ko je bil naš vrhovni komandant Tito ranjen. Še tiste trenutke, ko je ves povit in nemočen ležal ranjen, ga je skrbelo za ostale. Nenehno je spraševal, kdo vse je padel in vprašal je tudi po meni, ker se je pomotoma razširila vest, da me je ena od bomb ubila. Ta skrb za nas borce me je globoko presunila in mi ostala v neizbrisnem spominu.«

Beseda mu teče gladko. Odličen pripovedovalec je, sicer pa to niti ni presenetljivo, saj je igralec. Triinšedemdeset let mu je, kaže pa jih komaj šestdeset. Veselo in radostno vzdušje preveva družino ob mizi, kajti Afrič svojih spominov ne pripoveduje le meni, prisedli so že Ismet Mujezinović, znani slikar iz Sarajeva, Drago Madjar iz Banjaluke ter slikar Stevan Bodnarev.

»Tegale dohodka nisem opisal še nikomur,« nadaljuje Afrič. »Med vojno sem namreč rešil edini primerek 'Jame' Ivana Gorana Kovačiča. Ne spominjam se natanko, kako smo ugotovili, da je prav ta moja knjiga edina. Vem le to, da me je začela težiti skrb za njeno usodo od tistega trenutka, ko sem se zavedel dragočnosti, ki jo prenašam. Bili smo na pohodu in treba je bilo preko reke Bosne. Moji tovariši so bili že čez reko, jaz pa sem se še vedno motovilil na tej strani obale. Vsenaokrog je pokalo, švabi so tolkli po nas. Navsezadnje sem se prijel neke krave za rep in se prepustil z njo vred toku. Ze takrat sem bil bolj slaboviden in niti opazil nisem, da nosi žival rečni tok kar po sredini naprej.

Rešil sem edini primerek »Jame«

Zadnji dan borčevskega kongresa v Budvi se je že iztekel, ko sem se bolj po naključju kot načrtno sestal z Vjekoslavom Afričem, borcem in umetnikom. V prijetni družbi vojnih tovarišev mu je stekla beseda, spomini na nekatere dogodke iz narodnoosvobodilne borbe, o katerih je tovariš Afrič dejal, da o njih še nikoli ni govoril.

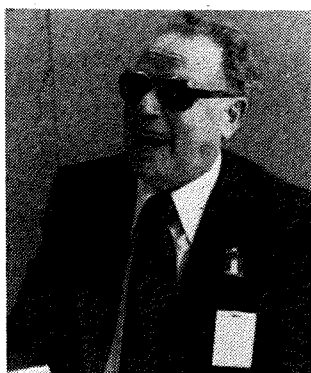
Da sem le držal visoko nad glavo usnjeno torbo in z njo na varnem Goranovo 'Jamo'. Šele klici z drugega brega so me opozorili na nevarnost. »Vjeko kud češ s kravom,« so vpili tovariši za menoj. In tako, vidite, sem le preplaval Bosno in tudi rešil »Jamo«.

Seveda je to le drobec iz njegovih spominov. Pripovedoval nam je o silnem navdušenju prebivalstva povsod, kjer je partizansko gledališče nastopalo, o vzdušju povezanosti, neposrednosti. »Kar k nam na oder so skakali in nas poljubljali in objemali, če se jim je zdela naša igra posebno dobra.«

»Takrat smo bili vsi po malem pesniki, režiserji in igralci. Tudi stenčase smo pisali, agitirali in se borili kadar je zapokalo.«

Sedemintrideset let mu je bilo, ko je odšel poleti 1941. leta v partizane. Ni bil več mladenič. V Zagrebu so mu bili za petami ustaši, zato se je umaknil v Novi Vinodol in od tam odšel v partizane.

»Ej, vi ste iz Slovenije, kajne,« se je hudomušno nasmehnil, »naj vam torej povem, da smo v partiza-

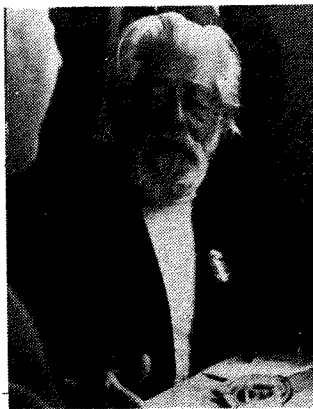

Doslej sem bil na vseh borčevskih kongresih od ustanovitve, tale zadnji pa mi bo ostal najbolj pri srcu. Vsi so sproščeni, večje težave so za nami, domovina se razvija tako, da je človeku prijetno v zavesti...

Stevan Bodnarev pazljivo prisluhne spominom Draga Madjara

nih peli tudi po slovensko. Še pred vojno sva se v Zagrebu spoznala in precej družila z vašim Franetom Milčinskim-Ježkom. Ta ti je znal celo vrsto poskočnih. Tako mi je ostala v ušesih njegova »Marjanina«... zveni že zadnji takt, ustavil bom

Zatopljen v lastne misli, lastne spomine

korak in ti na ličke rdeče poljubček dal sladak...« Prepeval jo je soborcem in ti so jo povzeli za njim.

Ponosno pripoveduje, da je režiral prvo predstavo v beograjskem Narodnem pozorišču v takrat pravkar osvobojenem Beogradu, leta 1944. Pot-

lej je bil zadolžen za novo organiziranje gledališč po srbskem osvobojenem ozemlju... »in že takrat, leta 1945 sem zaigral na filmu. Skupaj s sovjetskimi filmarji smo med drugim posneli film »Po planinah Jugoslavije«. Igral sem partizanskega komisarja pa tudi vlogo Draže Mihailovića, ker za upodobitev njegovega lika nisimo in nismo mogli dobiti pravega igralca. To ti je bilo delo! Nisem vedel, kako bi se »lotil« Draže. Bilo pa je naključje, da so ga prav tiste dni ujeli in pripeljali v Beograd. Dobil sem povezavo z OZNO in z njimi tudi natančne podatke o karakterističnem obnašanju tega človeka. Tako sem prvič in edinkrat v življenju nastudiral vlogo po uradnih podatkih. Navsezadnje pa so me še hvalili, da sem Dražo zelo avtentično odigral.«

Vjekoslav Afrič je pravi nemirni duh. Na desetine glavnih vlog slavnih dramatikov je odigral. Pravi, da je bil nepozabni Hamlet. Študiral je tudi slikarstvo in umetnostno zgodovino ter bil ves po vojni čas aktiven družbenopolitični delavec.

»Rodil sem se na Hvaru. Že pri petnajstih sta bila oba moja starša pod rušo, zato sem se, še fantič lotil različnih del in hodil v šolo. Najprej sem se vpisal na likovno akademijo v Zagrebu (dobro sem poznal celo vrsto vaših Slovencev, s katerimi smo skupaj študirali), ko pa sem zavoljo denarne stiske nekajkrat statiral v gledališču in so mi tovariši povedali, da bi dobil več honorarja, če bi bil študent igralne akademije, sem se vpisal še tja...«

Danes živi v Tribunju pri Šibeniku, kjer se je naselila vrsta znanih in manj znanih umetnikov z vse Jugoslavije, eni za stalno, drugi za večji del leta. »Mi smo vam sedma republika,« se pošali Stevan Bodnarev, ki tudi živi tam. »Živimo kot v pravi komuni,« razlaga Afrič, »smo pravi primer bratstva in enotnosti, imamo tudi svojo partijsko celico, prirejamo kulturne prireditve in domačini so nas že vzeli za svoje. Pridite nas kdaj obiskat, tam je še polno nekdanih borcev; vsak bi imel za vas kako zanimivo zgodbo, vsakdo med njimi bi vam bil pripravljen obujati spomine.«

Mujezinović pomembno molči. Drago Madjar načena pripoved o bitkah pri Prnjavorju, Bodnarev skicira na bel list slikarskega kolega, ki sedi nasproti. Prijetna družina. Še bi mi lahko pripovedovali, žal pa se kazalci vse prehitro bližajo uri, ko moramo zapustiti Budvo. Prijateljsko se pozdravim z vsemi in odnesem v Ljubljano številne pozdrave znancem, nekdanim borcem in predvojnimi tovarišem.

Bojana Žokalj-Jesih

»Tito – revolucija – mir«

Pod tem naslovom je bila ob osmem kongresu ZZB NOV Jugoslavije v Budvi odprta razstava knjig in druge literature, na osnovi skupnih opredelitev naše družbe, da je razvijanje samoupravnih socialističnih odnosov odvisno od poznavanja zgodovine naše socialistične revolucije ter narodnoosvobodilnega boja naših narodov in narodnosti in tudi že davno spoznane resnice, da ima družbeni in politični pomen publicističnih besedil na te teme tako v vzgojnoizobraževalnem smislu, kakor tudi v smislu humanizacije osebnosti in formiranja socialistične zavesti, izreden pomen.

Razstavo sta organizirala časopisno-založniška hiša Četrti jul in Jadranski sajam v Budvi, ki sta privabila k sodelovanju številne znane založniške in izdajateljske hiše iz vse države, borčevske organizacije, narodne parke, muzeje revolucije in druge. Na prostranem razstavnem prostoru je svoja dela predstavilo več kot 50 razstavljavcev, med njimi tudi Mladinska knjiga, Delo, in Partizanska knjiga iz Slovenije. Na razstavi so prevladoval publikacije o življenju in delu ter revolucionarni poti tovariša Tita in tematike revolucije, NOB ter naše povojne graditve.

Razstava je dala sicer koristen vpogled v izdajateljsko dejavnost naših založnikov s tovrstno literaturo in publicistiko, ni pa zajela širšega pregleda leposlovja, kar bi tovrstno razstavo brez dvoma popestrilo pa tudi pokazalo dejansko obsežnost in usmerjenost založb in založnikov k negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij v Jugoslaviji.

B. Ž. J.

TITO REVOLUCIJA MIR

IZLOŽBA
KNJIGA

Budva, 16-21. X 1978.

jul

Umetniki revolucije v Moderni galeriji v Budvi

Razstava del jugoslovanskih likovnih umetnikov revolucionarjev je bila v Budvi odprta v času osmega kongresa ZZB NOV Jugoslavije in je bila le ena od številnih kulturnih manifestacij, pripravljenih v tem črnogorskem letovišču v počastitev kongresa.

V mali dvorani prvega nadstropja budvanske moderne galerije, skrite med obzidji starega mesta, so nekaj dni pred začetkom dela kongresa ZZB NOV Jugoslavije odprli razstavo »Slikarji revolucionarji«. Imena kot so Đorđe Andrejević-Kun, Moša Pijade, Stevan Bodnarev, Bora Baruh, Pino Karamatijević, Vanja Radauš, Nikola Martinovski, Oton Postružnik, Ismet Mujezinović, Nikola Božović, Oskar Herman, Božidar Jakac, Vjeko Parać ter Danijel Ozmo so že sama po sebi zagotavljala kakovostni mali izbor iz bogate zakladnice likovnih upodobitev na temo narodnoosvobodilnega boja.

Med večino pogosto reproduciranih podob visi tudi zeleni »Motiv iz Beograda« nastal leta 1937 izpod čopiča Jurice Ribarja, ki ponovno opominja in spominja obiskovalca, da so tudi vrste jugoslovanskih umetnikov dale med NOB dragocena življenja, nenavsezadnje tudi za ideale svobodne in kreativne umetniške ustvarjalnosti, ki jo doživljamo danes.

Vrstijo se podobe: partizanski taborni ogenj, vas v plamenih, mučenje prebivalstva, kolona z ranjenci... izmed teh pa zamišljeno zre v gledalca pogled Moša Pijade z ene njegovih znanih lastnih podob.

Zares škoda, da si razstave ni moglo ogledati večje število obiskovalcev, delegatov in gostov 8. kongresa ZZB NOV v Budvi, ker je bila galerija odprta prav ob urah, ko je zasedal kongres in zaprti preostali del dneva.

B. Ž. J.

Koroška pričevanja

Minulo sredo je mariborska založba Obzorja v knjigarni Naše knjige v Celovcu predstavila delo Marjana Remica Koroška pričevanja. V njem je avtor objavil več kot petdeset portretov koroških ljudi vseh starosti in socialnih plasti.

Po avtorjevih besedah predstavljajo »Koroška pričevanja« zrcalo življenja slovenskega življa na avstrijskem Koroškem v desetletjih druge polovice dvajsetega stoletja. Zato niso muha enodnevnica, ampak pečat najtežjega obdobja v tisočletni zgodovini koroške dežele, ko se med biti in ne biti koroški ljudje odločajo – za življenje.

Objavljamo Remičev pogovor s Karlom Prusnikom-Gašperjem.

Kako umirajo Slovinci

Cvetje, ki prekriva grob partizanske Lone iz Sinče vasi, je že ovenelo.

Zelo svež pa bo ostal grenak spomin na mater

imenu Zveze koroških partizanov odnesel na njen dom venec z napisom: »Tovarišici Loni v slovo – Zveza koroških partizanov.«

Takole mi je pripovedoval Karel Prusnik-Gašper, predsednik Zveze koroških partizanov, in povzel: – Ko sem prinesel venec, so me domači prosili, naj na pogrebu ne bi govoril...

Karel Prusnik se je, kaj hočeš, uklonil. A to ni bilo vse. Šele po pogrebu je lahko slišal, da so trak na vencu odstranili in ga zamenjali z besedilom: »Mariji Kogoj od družine Gašper.«

Tudi pesem je bilo slišati izza pokopališkega obzidja. A to ni bila slovenska pesem. V slovo je slovenski ženi, materi in partizanki zapel nemški oktet iz Škocjana.

ti. Tega pa na Koroškem pravzaprav ne obsojajo na široko, ampak pravijo: »Takšna je stvarnost zdajšnjega trenutka.«

Strah in strahovladje se je tako globoko ukreninilo v domove koroških Slovencev, da si svojega porekla celo ob najbolj intimnih trenutkih, ob trenutkih, kot je denimo pogreb lastne matere, ne upajo priznati.

In kakšen je na Koroškem dan mrtvih, ko globoko v srcih počastimo spomin na vse rajnike, navzven pa to izražamo z ureditvijo grobov in grobišč, jih okrasimo z vencii, šopki in celo na najbolj pozabljenih grobovih zagledamo kakšno svečko?

Ne le pri nas, tudi v sednji Avstriji praviloma spoštujejo in praznujejo ta dan. In kljub pritisku ter ustrahovanju tudi partizanski grobovi ne ostanejo v pozabi.

Na avstrijski Koroški je v 40 krajih, od Zilje, Roža in Podjune do Svinjske planine, nad 500 partizanskih grobov. V Železni Kapli je na primer pokopanih 120 partizanov, v Šentvidu pri Velikovcu 85, v Borovljah 48, na Selah 30, v Šentjakobu 11, na Dunaju 13 (ogblavljenih), v Svečah 9, posamezni grobovi pa so posejani po vsem ozemlju Koroške.

Vsi padli nimajo svojih grobov. Prenekatera trupla je odnesla Drava, prenekatera je prekrila pozeba razsežnih gozdov. Koroška je žrtvovala v boju za svobodo tisoč mrtvih in prav toliko ranjenih in pogrešanih. Ni zgolj naključje, da so partizanske puške pokale samo na ozemlju Koroške – izven njenih meja ni padel noben strel – in da je tekla partizanska kri predvsem in samo na Koroškem, v deželi, ki je bila na ozemlju tretjega rajha edina, ki se je organizirano uprla nacistični hordi.

Ob teh trenutkih »koroške stvarnosti« pa se človek vpraša: so grobovi, razsejani po koroški zemlji, urejeni? Izpričujejo izraz spomina in spoštovanja?

Tega ne moremo reči. Večkrat se zgodi, da neznanči odstranijo če že ne celih vencev, pa vsaj trakove. To se kot po pravilu vsako leto na dan mrtvih dogaja na primer v Celovcu.

Kaj je tu treba še besedi? Dejanja so dovolj zgovorna!

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

Piše: Franček Bohanec

Vprašalnik za samega sebe

Začenjam z zelo nevljudnim vprašanjem: ali res poznamo sodobne jugoslovanske književnosti, predvsem tisti del, ki obravnava partizansko tematiko, snov, ki nas je vse združevala in združila v enotnost in bratstvo nove družbene skupnosti? Vsak naj odgovori zase. Poskusimo jih spoznavati z najmanj nam znano: makedonsko. Makedonski borci se nam bodo predstavili z romanom Slavka Janevskega BOLEČINA IN BES (1963).

Pisatelj se je približal partizanski snovi (revoluciji) s spoštljivim odnosom.

»Vsakdo, ki je umiral, bi moral ostati ljudem v spominu kot svetnik ali kot grešnik, pa najsi tudi ni umrl. Končno pa ni vseeno, kako o kom govorimo. Vsakdo umira večkrat, redki so tisti, ki umrejo samo enkrat.« Iz tega njegovega sporočila iz te knjige lahko takoj razberemo, da je Slavko Janevski dal partizanski vsebini globlje, obče razsežnosti. Z liki iz te knjige, ki se neizbrisno vtisnejo v spomin, je pisatelj na zgodovinskih, razredno-socialnih in individualnih temeljih upodobil resničnost – makedonsko resničnost v prvih letih druge svetovne vojne, ki je pa hkrati več kot dogajalna resničnost: še neizkrivljeno pričevanje o bolečini, ki jo porajajo zgodovinski in družbeni spopadi, in o besu, ki je gibalo sprememb: zgodovinskih, družbenih, individualnih. V romanu so ljudje postavljeni pred najtežje življenjske situacije: pred obličje takojšnje smrti. In pred njo, zadnjo svojo resničnostjo, ko morajo potrditi svoj resnični jaz, se najdejo sami v sebi ali ob zavestnem žrtvovanju (partizani: Paun, Božin, Stane, Marko in Blagoje in partizanka Vela) ali pa se nezavestno razčlovečijo (poveljnik bolgarskega okupacijskega odreda, četniški poveljnik in drugi). Liki na sredi pa so zapleteni v niz drobnih nihlajev v izrinjenosti, v omahljivosti, v čutno dražljivih spominih, v vsakdanjih dobrinah materialne narave itd...

Slavko Janevski pri predstavitvi likov ostaja zgodovinsko, družbeno in psihološko veren. Znotraj te dane razporeditve pa ob demonsko-nagonskih reakcijah v medsebojni boj zapletenih bitij preljuje čez vso pripoved ironijo, ki je hkrati isto kot smrt, in vse preplavi s prečudovito lirsko poezijo, ki je hkrati čar življenja. Tudi s tem preseže snov in čas.

Roman Bolečina in bes ni lahkotno branje. Na vsaki strani je toliko strnjene snovi, toliko lepote, da je vsaka stran močno doživetje. Janevskemu je uspela takšna koncentracija vsebine, ker je imel mnogo našega, partizanskega povedati s stilnimi sredstvi modernega romana: s kratkimi klasično-realističnimi vrtniki, ko si bralec oddahne ob jasnem dialogu in prijetnem kratkem opisu, sredi pripovednega teksta, ki se razkriva z močnimi asociacijami (mnogo se je naučil pri Proustu in nadrealistih), z notranjim monologom (ki mu ni tuj pisateljski prijem Faulknerja), z vrinjenimi esej (ki po razumski ostrini in slikovitosti priključijo v spomin romane Th. Manna), z naturalističnimi psihološkimi skicami (ki po etični vsebini dosegajo Dostojevskega) itd... Vsi ti raznorodni moderni stilizmi pa imajo pisateljevo individualno noto: podreajo se osebnostno lirsko-poetičnemu ritmu, doživeti ideji revolucije, partizanski vsebini, resničnosti.

Ko prebiraš vznemirljiva poglavja te knjige, zaživi Makedonija, njeno stvarno in duhovno ogledalo. Razodeva se iz zgodovinske usojenosti. Na vzhodu jo gazijo sofijski carski in buržoazni gospodje s svojo vojsko, na zapadu pa albanski fašisti in srbski četniki. Kaže se iz duševnih plasti, ki so se v makedonskem človeku skozi stoletja nalagale in dobivale svojo individualno podobo, predvsem v ljudski pesmi, ki enako kot miselna moč svetovne književnosti veje iz besed tega makedonskega barda. Pisatelj sporoča: Makedonija – to so ljudje, to so liki tega romana.

Iz doslej povedanega smo že razbrali, da je Janevskega roman Bolečina in bes po obliki sodoben roman. Modernost pa ni samo v stilu, v obliki pripovedi, ampak tudi v kompoziciji in arhitektoniki, čeprav kompozicija spominja na srednjeveški francoski ep o Rolandu. Ko se je Karel Veliki umikal iz Španije, je v Pirenejih pustil zadnjo stražo. Ta se v smrtnem boju spopada s sovražniki, da zaščiti umikajoče se jedro vojske. Janevski je notranje drame svojih likov, njihova realna in irealna prepričanja prav tako strnil okoli zadnje partizanske straže, ki je zdesetkana ostala v novoletni noči tik pred utrjenim bolgarskim odredom, da bi zaščitila umik razbitega partizanskega odreda. Takšni, skozi stoletja utrjeni kompoziciji epske pripovedi je pisatelj podredil posamezne člene pripovednega gradiva. Morda ne bi iskali kakšnih sorodnosti med srednjeveškim in sodobnim komponiranjem, če ne bi imela ta sorodnost nekaj globljih vsebinskih vezi: Janevski veže preteklo (tradicijo) s sodobnostjo (z revolucijo, z razklenjeno, neokvirjeno silo življenjske biti).

★

Ko zapremo zadnjo stran romana, imamo tesnoben občutek. Nekako se nam zdi, da ves čas zaman pričakujemo tisti prijetni hipec, ki naj ga občutimo kot odrešitev nekakšne stiske tedaj, ko iz gostih in mračnih oblakov posije sonce. Mi pa se zadržemo, ker prepoznamo v tej lesketajoči sinjini neba neskončne daljave in se zbegano branimo brezmejnosti sveta. Na platnu te brezosebne, moreče neskočnosti pa se pred nas, ko preberemo ta roman, vedno bolj žareče in dobrodejno postavljajo liki Janevskega: Marko, ki ga vizija višjih smotrov »vsega vznemirja, celo navdihuje, nekako ozarja neko višje, nadosebno stanje lucidnega vizionarstva«..., ki vidi »čez tristo hribov in gora«, Stane, ki je kot pravi človek odigral svojo hamletovsko vlogo v »škrpajoči novoletni noči, polni stokanja in žvižganja krogel«, s katerim »se pojem tragičnega razširja, razrašča, deshematira« (Miodrag Arugovac), Vela, ki je zrasla v slabotno dekletce v vardarskem proletarskem predmestju in so jo – ujeta prtizanka – Bolgari obesili itd... itd...

Naj končam z nevljudnim vprašanjem:

Ali boste prebrali ta roman? Izšel je v tekočem prevodu Nade Carevske v zbirki Beseda sodobnih jugoslovanskih pisateljev (1975).

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

Dedej, zakaj lastovke odletijo?

Morda se pa lastovke ne znajdejo, ker v naši vasi ne slišijo skoraj nobene slovenske besede več

enajstih otrok, na Slovenko, ki ji ob poslednjem slovesu, ob odprtem grobu, niso spregovorili v materinem jeziku.

V štirinšestdesetem letu starosti je umrla Marija Kogoj, s partizanskim imenom Lona. Med vojno je bila doma pri Čemru v Podpeci nad Železno Kaplo. Moža so ji odvlekli v Dachau, kjer je ostal za vedno. Tudi ponjo so prišli. Toda ker je bila ravno v porodniški postelji, so ji ubili dva otroke, zanjo pa dejali: »Po babo bomo pa prišli pozneje.«

Nesrečna mati je rodila hčerko Miro in pri priči jo je odnesla v zaupljivo hišo k Vivodu v Lubnik, sama pa je odšla v partizane.

Zvedel sem, da je Lona umrla. Ker je bila partizanka, invalidka in celo dvakrat odlikovana od predsednika Tita, sem v

Ob odprtem grobu, še preden jo je zagnila rodna koroška zemlja, ji niso privoščili slovenske besede, besede materine govorice, za katero je za življenja toliko prestala.

Kdo je bila Marija Kogoj-Lona? Mati enajstih otrok, od katerih je osem še živih. Bila je zelo skrbna mati, saj pravijo, da je enemu zapustila domačijo, kar petim pa pomagala zgraditi nova gnezda.

Pregovor o eni materi in desetih otrokih za Lono ne velja. Nihče se ni vtpljal v gmotnih težavah ali celo v revščini. Vsem je Lona poleg poštenega kosa kruha razdajala tudi ljubezen do materinega jezika. Pravijo, da vsi njeni otroci govorijo slovensko, da so štirje celo zavedni Slovenci, da pa se vsi bolj ali manj boje to pokazati in prizna-

Da, spomeniki so mejniki naše ljudske revolucije, naših stradanj, bojevanj in zmag. Sivi ali črni kamen z vklesanimi imeni je sporočilo novim rodovom in hkrati opozorilo morebitnemu nepridipravu. A vendar so spomeniki le pomemben del zakladnice, imenovane naša revolucionarna ali bojevniška preteklost. Drugače povedano, izročila našega narodnoosvobodilnega boja niso samo kamnita obeležja širom domovine.

Tako nekako se je v vojašnici, ali točneje v njeni spominski sobi, začel pogovor s skupinico vojakov in starešin enote, ki nadaljuje in neguje tradicije slavne Šerčerjeve brigade.

In kaj moji sobesedniki, mladi ljudje, mislijo o naših izročilih?

»Zdi se, da pojem tradicij včasih poenostavljamo in ga zožujemo«, se je najprej oglasil mlad oficir O. Volk. »Ponekod namreč prevladuje miselnost, da smo svoj dolg do preteklosti opravili le z oblikovanjem ali ogledom spomenikov. Pozabljamo torej, da smo izročila pravzaprav življenjske, ki jih od svojih prednikov, revolucionarjev in bojevnikov podedujemo mladi rod. In ne samo to. Naša revolucionarna preteklost je sporočilo, ki nam kaže smer, ki je v lepše življenje. Tudi podoba za nenehno gradnje obstoječega naša izročila. In ne naša tradicije veljajo toliko, kolikor pomagajo pri graditvi prihodnosti in krepitvi odnosov v družbi, v kateri je delovni človek temeljna vrednota.«

Med zanimivim in živahnim pogovorom smo ugotovili in soglašali, da naša revolucionarna izročila niso neko mistično bogočastje ali kult, še manj pa so brezživljenjske in okamenelne vrednote. Zato ne, ker živijo z našim človekom, živijo v njemu. In prav zaradi tega tradicij ne smemo poenostavljati in jih posredovati mlademu rodu ne oziraje se na njegove sociološke, psihološke, moralne in druge značilnosti.

Spoštovanje in dograjevanje

Naj takoj povemo, da nasledniki Šerčerjevcev povsem načrtno negujejo izročila svojih prednikov. Vojaki in starešine se, kot sestavni del družbe, vključujejo v vse tokove in gibanja svojega najbližjega okolja in s tem – na nov način in v povsem drugačnih razmerah seveda – krepijo tisto, kar se je med narodnoosvobodilnim bojem imenovalo, in se tudi danes imenuje, enotnost ljudstva in njegove vojske. Po drugi strani so tradicije vtakane v pouk in vzgojo vojakov in starešin, v bojno pripravljenost in moralnopolitično trdnost tega prizadevnega kolektiva čuvarjev svobode. Odnos do revo-

Nasledniki Šerčerjevcev in izročila NOV

Spomeniki in še marsikaj

lucionarnih izročil je torej aktiven, ustvarjalen, praktičen in zelo pester. »Revolucionarne tradicije moramo spoštovati«, je nadaljeval svojo misel sobesednik Volk, »in jih nenehno dograjevati z novimi vsebinami, ki jih prinašata življenje in naš vsakdanjik.«

A vsaj bežno pogledjmo, kako to izgleda v kolektivu mladih Šerčerjevcev, ali točneje v enoti, ki se že lep čas nahaja med najboljšimi enotami ljubljanskega armadnega območja. V lepo urejeni spominski sobi, poleg orožja in opreme nekdanjih borcev Šerčerjeve, najdemo tudi obilo fotografij in vojnih listin o zgodovinski in zmagoslavni poti Šerčerjeve udarne brigade. V drugem, novejšem delu tega čudovitega muzeja, se srečujemo s tako imenovanimi povojnimi tradicijami enote. Številna priznanja ljudstva za plodno sodelovanje.

Zahvale mladim Šerčerjevcevem za pomoč pri gradnji cest, vodovodov, športnih objektov... Pogled je ujel tudi plaketo »Jelenov žleb«. Vojakom in starešinam so to plaketo podarili člani ZZB Ribnica »za uspešno prenašanje in negovanje tradicij NOB«. Zatem so tu še številna priznanja družbenopolitičnih organizacij in

Obiski delovnim organizacijam in pogovori z neposrednimi proizvajalci – vključevanje pripadnikov JLA v tokove družbe.

skupnosti iz Kopra, Ljubljane, Sevnice...

Novi junaki

Vsako revolucionarno obdobje je imelo svoje heroje. To velja tudi za čas, v katerem živimo, zato tudi nasledniki Šerčerjevcev niso brez svojih junakov. V enoti negujejo in čuvajo tudi tako imenovana povojna ali današnja izročila, ki pričajo o požrtvovalnosti vseh dosedanjih rodov vojakov. V spominski sobi preberemo imena najboljših vojakov – nosilcev značke »zgleden vojak«.

Tako kot nekoč partizani, so danes naši vojaki dragi prijatelji najmlajših.

Zatem so tu še podatki o pomoči ljudstvu. Samo v lanskem letu so vojaki in starešine podarili 450 litrov krvi, pri gradnji vodovodov, cest ali športnih objektov pa so »investirali« 77.000 ur prostovoljnega dela. Dalje, v muzeju najdete še podatke o sprejemu vojakov v ZSM ali ZK.

Naj omenimo še to, da v enoti pripravljajo tudi knjigo »Bojna pot 2. SNOUB Ljubo Šerčer«. Besedilo, dostopno in razumljivo slehernemu mlademu človeku, je napisal Milan Guček, nekdanji borec Šerčerjeve.

Knjiga bo izšla v obliki brošure in jo dobi vdak vojak. Te dni z veliko vnemo načrtujejo tudi knjižico »Moja garnizija«, ki jo bodo delili vsakemu rodu novih vojakov. Ta brošura naj bi mlade vojake iz vse Jugoslavije seznanila s preteklostjo in sedanjostjo kraja, v katerem služijo svoj vojaški rok. Omeniti velja tudi to, da v enoti izhaja glasilo, ki se imenuje »Udarnik«. Prva številka je ugledala svet v maju 1943, v brigadi Ljubo Šerčer. Uvodnik za novega »Udarnika« je napisal prvi komandant Šerčerjevcev, narodni heroj Bojan Polak-Stjenka. Med drugim je poudaril, da je 2. SNOUB Ljubo Šerčer zmagoslavno prehodila svojo bojno pot predvsem zaradi tega, ker je nenehno negovala in krepila vezi z ljudstvom.

In kako najmlajši rod Šerčerjevcev neguje to izročilo? O tem je spregovoril predsednik mladinske organizacije v enoti, tovariš M. Bojović:

»Znano je že, da je teren najboljša bojevniška šola. Tako se tudi naša enota velikokrat najde na taborjenju ali vajah. Večkrat se zgodi, da naše urjenje poteka v kraju, kjer se je nekoč borila Šerčerjeva brigada. Ob teh priložnostih doživljamo našo revolucionarno preteklost. Med odmorom,

medtem ko smo na bojnem položaju, v naše rove pridejo borci in vojakom pripovedujejo svoja doživetja iz vojne ter obujajo spomine na čase, ko se je rojevala naša današnja skupnost. Toda to še ni vse. S tukajšnjo mladino, predvsem pa z delavsko, izvajamo vrsto akcij na področju obrabnih priprav ter krepitve bratstva in enotnosti.«

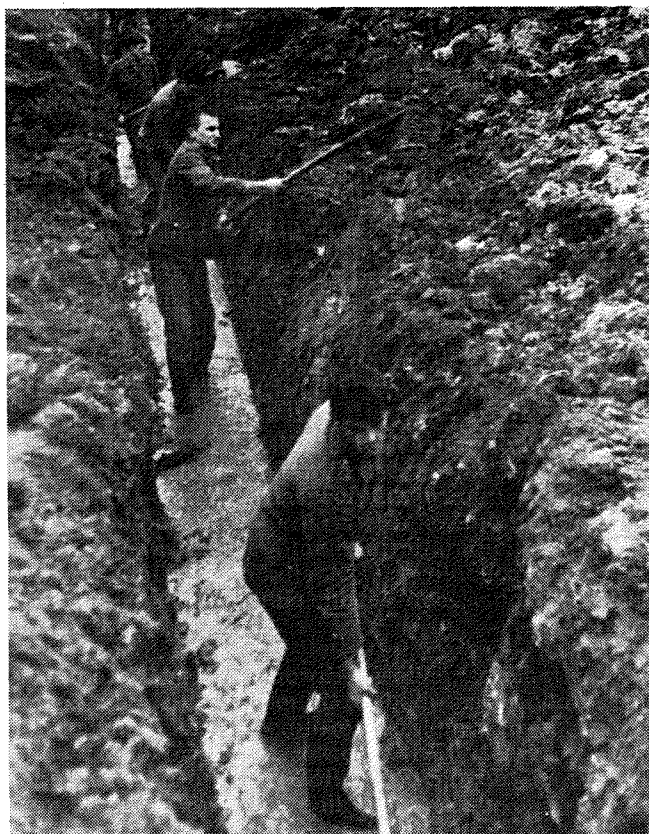
Razmišljanja dveh vojakov

Naj omenimo še to, da smo med naslednike Šerčerjevcev prišli nekako po Osmem kongresu ZZB Jugoslavije oziroma nekaj dni pred dnevom mrtvih. Zvedeli smo, da mladinska organizacija te enote nenehno skrbi tudi za partizanske grobove in spomenike. O tem je predsednik nekega mladinskega vojaškega aktivista, Tomislav Ristić iz okolice Niša takole dejal:

»Tovrstno negovanje izročil zame in moje sotovariške pomeni le korak v zgodovino tukajšnjega ljudstva. Šerčer pa mi je revolucionarnost slovenskega ljudstva dokaj znana. V mojem rojstnem kraju sem slišal zgodbe o Konradu Zilniku-Slobodanu. Ta usnjarski delavec iz okolice Celja je v okolici Niša med prvimi prižgal ogenj vstaje. Ramo ob rame se je boril s tamkajšnjim ljudstvom in je padel v srcu Srbije. A vendar je Slobodan še danes ponos mojih rojakov. In simbol njihove in naše svobode. Zato sem se, ko smo te dni urejali spomenik v neki bližnji vasi spomnil tudi nanj. Na grobnico narodnih herojev v Nišu, kjer je tudi Zilnik pokopan.«

Zadnji sobesednik v spominski sobi, vojak Peter Kolšek iz Polzele, ni mogel uiti razmišljanjem o prvem novembru, dnevu, ko se nas – kot je dejal – smrt dotakne bolj, kot druge dni v letu.

»A vendar so smrti naših junakov in borcev drugačne. Velike so in nepozabne, ker so tesno povezane s svobodo in bojem za pravice ljudstva, z orožjem, z vojno in – življenjem. Kot vojak sem dobro spoznal življenjsko pot in usodo Ljuba Šerčerja. Bil je mladenič, kot sem jaz danes, kot smo vsi v tej vojaški enoti. In živel je v zgodovinskem času, ko so mladi ljudje v imenu novega življenja pozabljali na lastno življenje. In ko danes razmišljam o njemu in njegovi bojevniški poti začutim izzive in se zavedam smisla njegove in smrti številnih neznanih partizanskih borcev. In vem, da sem tudi jaz, kot Titov vojak, zvest čuvar temeljev, ki so jih svojčas položili pogumni partizanski borci in revolucionarji. In ne samo temeljev, marveč tudi vsega, kar je na njih zrastle, kar na njih cvete...«

Pomoč svojemu ljudstvu pri gradnji vodovoda ne pozna prav nobenih težav. Ljudska vojska.

Besedilo in slike B. Jakovljevič

Toliko tega je, kar plemeniti, mu daje posebno vrednost, obeležbo z ideali, iskrenostjo in hotenji, da bi bil boljši, popolnejši in vreden samega sebe – človeka. Življenje samo ni potrditev pravega smisla, če je brez ustvarjalnega nemira in delo mu ne daje najpomembnejšega obeležja, če je človek oropan svobode, ponosa, odločanja.

Boj je lahko prav tako poenostavljena rešitev problema kot zna biti brezkompromisna nujnost. Kaj je tičalo pred njim, s kakšno vsebino je bil napolnjen, ko se je razplamtel in kakšne sadove je rodil so vprašanja, na katera odgovarja zgodovina. Govoriti o delu zgodovine, katere soustvarjalec si bil, ni lahko. Se lahko izogneš prizanesljivosti do lastnih napak, pretiravanju v doseženih uspehih, namerni pozabljivosti ali pretirani skromnosti, kadar za to ni pravega opravičila. Kako naj opiše narodni heroj svoja junaška dejanja?

★

»Naš narodnoosvobodilni boj je zahteval tako mero požrtvovalnosti in junaštva, da bi lahko brez slabe vesti proglasili za heroje mnogo več borcev kot jih je bilo v resnici proglašanih. Ne, nikoli nisem mislil, da bom postal narodni heroj. Ni lahko pojasniti, kakšen človek naj bi to bil. Poznamo velika in drobna junaštva, katerih teža in vrednost je prav lahko popolnoma enaka. Kreposti? O predanosti lastnemu narodu bi lahko govorili, o pripravljenosti žrtvovanja za narodovo svobodo, o pripadnosti komunistični partiji, za popolno osebnost pa je brez dvoma potrebno še kaj več. Pa vendar si ne bi nikoli upal trditi, da so heroji popolni ljudje. Prav gotovo pa morajo imeti vrline, s katerimi lahko vplivajo in koristno delujejo v okolici kjer delujejo ali so delovali.«

★

Sedela sva v salonu hotela Adriatik. V Budvi je potekal drugi dan 8. kongresa ZZB NOV Jugoslavije. Časa je bilo malo, kongresnega dela veliko in takle pomenek je bilo treba dobesedno iztrgati iz napornega programa.

Na mizi pred seboj je imel razgrnjen časnik. Vselej, ko je zbiral misli, da bi odgovoril na vprašanje, se je zastrmel v časopisno stran. Na njej je bila velika fotografija z naslovom – Najljubši gost, tovariš Tito, na kongresu borcev Jugoslavije.

»Srečanja s Titom so vselej nekaj posebnega,« je rekel Mate Ujević. »Z njim sem se srečal ob ustanovitvi 2. proletarske

Pomenek z narodnim herojem na 8. kongresu ZZB NOV Jugoslavije

Brez svobode ni ničesar

brigade; prvič pa v Titovih Užicah, na položaju, med ofenzivo. Moja četa je imela nalogo, da zavaruje Glavni štab. Tito je prihajal k nam, se zanimal za naše boje, ki smo jih imeli pred tem pa za politično delo v četi. Srečal sem ga proti koncu 5. ofenzive, ko smo šli v koloni proti Zelengori. Stopil je do komandanta in mene in naju vprašal, kakšno stanje je v brigadi. Tita sem srečal še nekajkrat med vojno in po njej in naj je bilo takšno srečanje še tako kratko, zapustilo je močan vtis. Če že govoriva o herojih, o junakih našega naroda, potem bi morala govoriti najprej o Titu.«

Zdelo se je, da mi ne bo uspelo prodreti skozi Matejevo skromnost. Ves

čas je govoril o drugih; tudi o tovariših, ki po vojni niso uspeli uresničiti svojih osebnih želja in o preveč pozabljenih posameznih udeležencih naše oborožene revolucije.

»Velik del borcev NOV je prišel iz vasi. Ni jih bilo malo, ki so bili celo nepismeni. Generacija borcev je tudi po vojni nosila težka bremena izgradnje nove Jugoslavije. Ob vsem tem pa se je, zdi se tako, premalo pozornosti namenjal izobraževanju teh ljudi. Tako smo dovolili, da je nekatere posameznike prehitel čas, za katerega so se prav ti med narodnoosvobodilnim bojem junaško borili.

Seveda, tudi nepravilnosti in krivice se dogajajo. Hitro kot se razvijamo, postajamo včasih tudi

družba posameznih nasprotij. Toda moč in največja krepost tistega, ki se mu je zgodila krivica, je v tem, da še vedno najde toliko moči, da ne kloni. Boriti se je treba za idejo, ki ji pripadaš. Slednje je bilo tudi eno od naših vodil med narodnoosvobodilnim bojem...!«

Med pripovedovanjem o boju za domovino je Mate Ujević sem in tja vpletel tudi osebne spomine na svojo mladost, na mamu, ki je ves čas ponavljala, da sta pravičnost in poštenost opravičilo za jasen obraz. Oče je bil rudar in tudi Mate je začel spoznavati proletarsko življenje globoko pod zemljo. V Bogovini, kjer je kopal kod ve koliko klafter pod zemljo, se je kalil v problemih ostrega razredne-

ga gibanja, med stavkami.

»... Stara Jugoslavija je bila dežela neenakopravnosti. Delavcem je lajšala njihove tegobe predvsem njihova medsebojna solidarnost, ki je ustvarila tudi enakopravnost vseh, ki so bili izkoriščani. Če za koga, potem je to veljalo še predvsem za rudarje. Ne spominjam se, da bi rudar kdajkoli kogarkoli vprašal kateri narodnosti pripada! Tam, v rudniku Bogovina, sem doživljal rojstvo bratstva in enotnosti med našimi narodi.

Takrat, v letih 1936–38 smo sicer pričakovali, da se bo pri nas nekaj spremenilo, toda kaj, tega nismo vedeli. Vedeli smo, da tisti režim ne bo mogel reševati vseh mogočih problemov delavskega

razreda, tudi ne nacionalnih. Glejte, takrat je pomenil delavcu osebni standard boj za boljše mezde, za zbitost streho nad glavo. Na drugi strani pa se je košatilo buržoazno razpisništvo na račun izkoriščanja delavskega razreda.

Sprašujete me, kaj je pomenila in kaj je bila takrat za nas resnica našega življenja; bila je boj za boljše pogoje življenja in dela, za ugodnejše politične pogoje našega svobodnega mišljenja in dela. Seveda pa v tistem obdobju te resnice nismo uspeli ustvariti. Te naše ideje so se najostreje spopadale s takratnim režimom...!«

Okupacija v letu 1941 – narodnoosvobodilni boj... Katero obdobje v njem je bilo najbolj obremenjeno s človeško preizkušnjo zmogljivosti? So vedeli vsi, za kaj se pravzaprav borijo?

»... To je bilo treba pripovedovati ljudem od prvih dni vstaje. Povedati jim je bilo treba, kaj nas čaka v enem in drugem primeru, kakšna bo naša prihodnost, ko bomo deželo osvobodili. Kaj je bilo najtežje? Nobena opredelitev za en sam dogodek ne bi bila točna. Težav je bilo mnogo, grozot tudi in nič manj junaštev. Verjemite, da je bila potrebna pogosto hrabrost tudi takrat, kadar se je človek spopadal sam s seboj. Toda borili smo se za svobodo, za najdragocenejše, kar ima lahko človek. **Brez svobode ni ničesar!** Mi se nismo borili za neko abstraktno svobodo; to je bil boj za socialistično svobodo v deželi enakopravnosti.

Strah? Strah je vselej mogoče premagati s prisebnostjo, s poznavanjem problema, s poznavanjem cilja in smisla boja. Ne, naša generacija ni bila nič bolj junaška, o tem sem prepričan, kot bi bila ta, ki ji danes pripadajo mladi ljudje in kot bodo tiste za njo. Ljudje morajo le vedeti in čutiti potrebo za jasno opredelitev. Glejte. Tovarištvo je recimo za mene velika človeška in komunistična lastnost, ki pa se mora razvijati v človeku. To je človeška vsebina, skoraj opredelitev, ampak spontana, čista, človeška. Mislim, da brez pravih tovariških odnosov ne more biti bratstva in enotnosti. Enako kot bratstvo in enotnost mora biti tudi tovarištvo trajna vsebina naše bodočnosti.

Denar, pridobitništvo, špekulacije? Vse to lahko načne tvarištvo. Gre za vrsto primerov in napak, ki jih mi ne bi smeli dovoliti. Toda že se postavlja vprašanje človeške kreposti, vzorov, trdnosti; ali se opredeliti za slabo ali za dobro. Postati zaradi dobrega (v narekovanju) slab?«

Silvo Teršek

MATE UJEVIĆ se je rodil aprila leta 1920 v Krivodolu v občini Imotski na Hrvaškem. Tako kot njegov oče, stari komunist in sindikalni delavec, se je tudi Mate odselil v Srbijo. Vpisal se je v poklicno tehniško šolo, ki pa jo je moral zaradi osebne materialne ogroženosti prekiniti. Zaposlil se je v rudniku Bogovina. Aktivno je deloval v Ursovih sindikatih. Leta 1938 je delal v Ibarskih rudnikih, pa v rudniku Gliječ.

Ob okupaciji Jugoslavije je Mate Ujević sodeloval v pripravah na vstajo na užiskem območju. Dne 25. julija se je vključil v ustanovljeno Moravičko partizansko četo »Boško Petrović«. Ob ustanovitvi 2. proletarske brigade 1. marca 1942 je postal Mate politični komisar 1. bataljona. V tej enoti je bil že drugič pohvaljen za izredno hrabrost. Med umikom partizanskih enot junija 1942 proti Zelengori je dobil 1. bataljon osebno od tovariša Tita ukaz, da zasede in obdrži položaje na Živanji dokler se bolnišnica in ostale enote ne umaknejo.

Mate Ujević

Udeležil se je še številnih bojev med pohodom proletarskih in udarnih brigad pod neposrednim vodstvom Vrhovnega štaba. Na poti iz Črne gore v Bosansko krajino je ponovno dokazoval svojo hrabrost in predanost partiji.

Septembra 1942 je postal partijski funkcionar v 3. biokovskem partizanskem odredu. Za tem je postal politični komisar 4. dalmatinske brigade. Sodeloval je pri formiranju 1. mornarskega odreda v Podgorici. Takrat, ko je bila 11.

februarja 1943 ustanovljena 9. dalmatinska divizija je postal Mate Ujević sekretar divizijskega komiteja KPJ. Udeležil se je boje v dolini Neretve. V sredini aprila 1943 je postal politični komisar 2. dalmatinske brigade. Največje junaštvo je pokazal med boji na Sutjeski. Njegova brigada je dobila nalogo, da na položajih Gornjih in Dolnjih bar brani prihode v sotesko Suhe in da tako omogoči Vrhovnemu štabu in ostalim partizanskim enotam, da se rešijo in prebijejo nemški obroč na Sutjeski. Za uspešno in junaško opravljeno nalogo ga je tovariš Tito osebno pohvalil.

V Maglaju je bil Mate Ujević 7. avgusta 1943 težko ranjen, toda kmalu je bil ponovno na bojnih položajih. Leta 1944 je postal politični komisar brigade Knoj za Dalmacijo.

Po koncu vojne je opravil dveletno partijsko šolo »Djuro Džaković«, pomorsko vojno akademijo in je bil na raznih odgovornih nalogah v JLA do leta 1953. Za narodnega heroja je bil proglašen 20. decembra leta 1951.

NOVO MESTO

Dvojno praznovanje

V krajevni skupnosti Žabja vas so v nedeljo v počastitev letošnjega občinskega praznika novomeške občine pripravili dvojno praznovanje. Najprej so pred trgovino kmetijske zadruge Krka razvili borčevski prapor, nato pa so na Drejetovi poti odkrili še spomenik trem padlim partizanom.

Na proslavi je govoril dolenski rojak dr. Adolf Medvešek, o deležu, ki so ga v narodnoosvobodilni borbi prispevali napredni prebivalci tega dela Novega mesta. Nato je direktor KZ Krka inž. Miha Krhin razvil prapor krajevnice organizacije ZZB NOV Žabja vas in ga izročil tamkajšnjim borcev v skrb.

Na Drejetovi poti pri spomeniku, kjer so padli partizani Franc Golob, Maks Jakopin in Jože Rifelj, pa je zbranim govoril dolenski prvoborec in organizator naprednega gibanja v tem delu Slovenije, Rihard Romih in odkril spomenik, ki ga je sprejela pod svoje okrilje krajevna organizacija Zveze socialistične mladine Slovenije Žabja vas.

Ob tej priložnosti so pripravili tudi krajši kulturni program, izvajala ga je gasilska godba na pihala iz Novega mesta in učenci grmske osnovne šole.

S. DOKL

Razvitje prapora KO ZZB NOV Žabja vas

Spomenik trem padlim partizanom na Drejetovi poti v Žabji vasi (Foto: S. Dokl)

CERKNICA

Podeljene plakete »19. oktober«

Na svečani seji vseh zborov skupščine občine Cerknica, ki je bila v počastitev občinskega praznika v soboto 21. oktobra, so med drugim podelili priznanja in plakete »19. oktober«. Priznanja so prejeli: Krajevna konferenca SZDL Nova vas-Bloke in osnovna šola Jože Kranjc iz Rakeka.

Plakete pa so dobili: Kranjc Franc, Lipovec Franc, Mlakar Lojze, Mlakar Rudi, Mlinar Danilo, Otoničar Alojz, Štrukelj Iva in Vukičević Đorđe.

Poleg tega so za posebne zasluge proglasili za častna občana občine Cerknica znanega revolucionarja in pisatelja Matevža Haceta in slikarja Maksima Gasparija, ter poimenovali osnovno šolo v Cerknici v osnovno šolo »Nobtranjski odred«.

SLAVKO BERGLEZ

IG

Izlet članov ZB NOV

Odbor ZB NOV je 1. oktobra organiziral izlet svojih članov na Pohorje, katerega se je udeležilo veliko število članov organizacije. Med potjo smo si ogledali oba spomenika na Frankolovem, kjer so Nemci zverinsko usmrtili naše rodoljube. Na Pohorju smo si ogledali muzej, kjer nam je član tamkajšnje organizacije podrobno razložil zgodovino Pohorskega bataljona. Nato smo si ogledali spomenik padlim pri »Treh žeblih« na mestu, kjer je v boju padel celotni Pohorski bataljon.

Cepprav je bilo vreme zelo slabo, saj je na Pohorju padel že prvi sneg in je bila pot po gozdu zelo težavna, smo si ogledali skoraj vsi člani (nekateri stari tudi 80 let) kraj, kjer se je odvijala tako tragična borba.

Mimi Pucihar

LOŠKA DOLINA

Obisk iz pobratenega Frama

Ob občinskem prazniku občine Cerknica, sta krajevni skupnosti Fram in Loška dolina podpisali listino o pobratenju v Starem trgu pri Ložu.

Tridesetčlanska delegacija iz KS Fram na Štajerskem je pripotovala v Loško dolino v petek 20. oktobra, kjer so jo na avtobusni postaji v Starem trgu sprejeli predstavniki družbenopolitičnih organizacij. Mladinci iz osnovne šole heroja Janeza Hribarja pa so jim pripeli nageljne, pozdravno koračnico pa jim je zaigrala godba Kovinoplastike iz Loža.

Na akademiji v kino dvorani v Starem trgu, katera je bila posvečena tudi občinskemu prazniku, so predstavniki obeh krajevnih skupnosti podpisali listino o pobratenju. Ob tej priložnosti so po starem običaju krajane iz Frama vpisali na kožo in s tem dali priznanje za skupno nastopanje v borbi proti sovražniku v času NOB, saj je bila Bračičeva brigada ustanovljena v Loški dolini in kasneje v sklopu 14. divizije odšla na Štajersko, kjer je med drugimi uničila tudi sovražnikovo postojanko v Framu. Osnovna šola v Framu se imenuje po Bračičevi brigadi. V nadaljevanju programa je sodelovala tudi godba Kovinoplastike in moški pevski zbor DPD Svoboda Loška dolina s krajšim koncertom.

Po tovariškem srečanju, ki ga je priredila krajevna skupnost, so gostje iz Frama prenočili pri krajanah Loške doline. Naslednji dan so si predstavniki iz Frama ogledali spominsko obeležje, kjer je bila ustanovljena Bračičeva brigada v Markovcu, spomenik na Županovem lazcu in Cinkovcu, Grad Snežnik in položili venec pri spomeniku nad 500 padlim borcev in žrtvam fašizma na Ulaki.

Poleg tega so si Framčani ogledali še TOZD Meles in TOZD lesnih izdelkov v Starem trgu.

Ob lanskoletnem krajevnem prazniku KS Fram pa je delegacija iz KS Loška dolina podpisala listino o pobratenju v Framu. Tako sta obe krajevni skupnosti tudi formalno pobrateni.

SLAVKO BERGLEZ

SLOVENJ GRADEC

V spomin padlim borcem NOB

Težko bi našli kraj v slovenjgraški občini, ki ni prepojen s krvjo najboljših sinov naših narodov. Poleg Šutjeske, Kozare, Neretve in drugih krajev, kjer so bili hudi boji, je v zgodovini narodnoosvobodilnega boja zapisano tudi ime Graška gora, kjer so se zadrževale pohorska, revirska in savinjska četa, ki so se kasneje prav tod združile s prvim štajerskim bataljonom.

V bližini Graške gore so se med NOB večkrat zadrževale tudi partizanske enote IV. operativne cone ter okrajni in okrožni komite KP za Šaleško-Mislinsko dolino. Najbolj pa se teh krajev nedvomno spominjajo borci XIV. divizije, ki so se na legendarnem pohodu prek Hrvatske, Kozjanskega, Lindeka in Kozjaka po hudih bojih prebili na Graško goro. Nedaleč odtod so do smrti utrjeni borci XIV. divizije v enem popoldnevu osemkrat jurišali na dobro utrjene nemške postojanke.

Prizori nepopisnega junaštva ki so terjali veliko žrtev, med njimi so padli Miha Pinter-Toledo, komandant Ronko, komandir Gustl, Karel Destovnik-Kajuh in drugi borci XIV. divizije.

Osem dvajset spominkov in spominskih plošč, na katerih je vklesanih 320 imen, nas spominja na žrtve padlih borcev. Ob dnevu mrtvih so sorodniki, preživeli borci in prijatelji obiskali grobišča, položili nanje cvetje in prižgali sveče. V parku narodnih herojev v Slovenjem Gradcu pa so pred dnevom mrtvih pripravili komemoracijo, katero je organizirala mestna organizacija SZDL Slovenj Gradec.

ADOLF ANKON

KOČEVJE

Nimajo prostora

Na seji predsedstva OO ZZB Kočevje 19. oktobra so obravnavali vrsto vprašanj in problemov, ki zadevajo članstva ZZB. Iz razprave je razvidno, da so člani ZZB aktivni pri delu in pripravah na SLO, skupno s člani ostalih organizacij.

KS na Rudniku, ki je po teritorialnem obsegu precej velika, v delu in akcijah pa zelo aktivna, ima še vedno zelo majhne prostore za svoje delovanje. Prizadevajo si, da bi dobili Rudarski dom ali pa druge prostore za svoje delovanje, pa v tem ne uspejo. OZD ITAS Kočevje, ki z Rudarskim domom upravlja, nima posluha za dejavnosti v KS Rudnik. Kaj je temu vzrok, nam ni znano. S tem, ko ni primernih prostorov za seje, tečaje itd. je marsikdo prizadet.

Na seji so reševali tudi več vlog za priznanje in obnovo postopka o delu v letih iz NOB. Pozitivno so rešili 15 prošelj, 7 prošelj so vrnili za dopolnitev, dve prošnji pa so zavrnili. Precej je bilo besed tudi o priznavalninah, ki so v občini po sedanjem cenzusu še vedno zelo nizke. Ugotovili so, da delajo člani ZZB v ostalih organizacijah aktivno, so pa tudi primeri, da aktivnost pri nekaterih članih upada.

V razpravi so govorili tudi o spomenikih in obeležjih iz NOB, ki so v večjih krajih v slabem stanju.

PETER ŠOBAR ST.

MARIBOR

V spomin Janeza Hribarja

Na pobudo koordinacijskega odbora petih krajevnih organizacij ZB NOV na območju bivše krajevnice skupnosti Avgusta Majeriča, je bila v torek 10. oktobra 1978 na Pobrežju žalna seja na kateri so se prisotni poklonili spominu nedavno preminulega narodnega heroja Janeza Hribarja. Žalne proslave so se udeležili člani predsedstev novooosnovanih borčevskih organizacij Greenwich, Drago Kobal, Heroj Vojko, Tone Čufar in Jože Lacko ter drugi družbenopolitični delavci. O liku in delu pokojnega priljubljenega partizanskega komandanta, neustrašnega borca in doslednega revolucionarja je govoril tovariš Tone Oberžan, predsednik koordinacijskega odbora. V kulturnem delu programa sta nastopila Vlado Denac s solospem in Amanda Breže s solo točko za violončelo.

Udeleženci so se razšli v prepričanju, da bomo le z vztrajnim delom pripomogli k večji uveljavitvi naših borčevskih organizacij v novih krajevnih skupnostih. S tem se bomo na najboljši način istočasno oddolžili spominu pokojnega tovariša Janeza Hribarja,

S. L.

JESENICE

Razstava in praznovanje 60 letnice

Na skupnem sestanku predstavnikov občinske skupščine, občinskega odbora SZDL, občinskega odbora ZZB NOV in občinskega odbora Zveze prostovoljcev za severno mejo 1918/1919, so se končno domenili o dnevu in programu počastitve 60-letnice začetka bojev za našo severno mejo.

V Soboto, 11. novembra bo ob 9. uri otvoritev razstave v avli občinske skupščine. Razstava, katero pripravljajo delavci Tehničnega muzeja Železarne, bo prikazala naši javnosti dogodke izpred 60 let, ko se je ustanavljala narodna straža, po razpradu stare avstroogrske države z namenom, da razorožuje umikajočo se vojsko z italijanske fronte in da zavaruje prebivalstvo pred morebitnimi izgredi in ropanjem. Razstava pa bo tudi prikazala dogodke, ki so sledili, ko so se fantje prostovoljno javljali, da branijo komaj rojeno svobodno domovino, pred pohlepi sosednje Avstrije in tudi Italije.

Ob 10. uri istega dne pa bo v prostorih doma društva upokojencev na Jesenicah svečanost, katere se bodo udeležili preživeli prostovoljci za severno mejo, predstavniki republiškega odbora Zveze prostovoljcev in številni povabljeni gostje. Na razstavi in na srečanju bo sodeloval pevski oktet z Žirovnice.

O pomenu 60-letnice bojev za severno mejo bo spregovoril predsednik občinskega odbora SZDL tovariš Črv, o dogodkih pred 60-letni poteku bojev to in onstran Karavank pa bo govoril Lojze Ude, nekdanji prostovoljec in znani publicist in zgodovinar. Sledilo bo podelitev spominskih plaket preživelim 49 prostovoljcem z jeseniške občine, katere bo podelil predsednik občinskega odbora ZZB NOV tovariš Ulčar.

Ob tej pomembni 60. letnici bo izšla tudi posebna priloga železarskega glasila ŽELEZAR,

IZOLA

Pred številnimi nalogami

Na razširjeni seji predsedstva občinskega odbora ZZZB NOV Izola s predsedniki terenskih odborov, ki je bila 12. oktobra 1978 so obravnavali vprašanja iz družbenopolitičnega področja in dejavnosti borcev NOV.

Sprejeti so bili zaključki, katere bodo morali realizirati občinski in terenski odbori ZZZB.

Člani ZZZB se bodo morali aktivno vključiti v predvolilnih pripravah za odbore krajevnih organizacij SZDL in občinsko konferenco. Potrebno bo evidentirati člane ZZZB za nove odbore krajevnih organizacij in občinsko konferenco SZDL. K temu je pritegniti tudi tiste člane ZZZB, ki nimajo nobene zadolžitve, imajo pa vse pogoje, da aktivno delujejo v našem razvejanem samoupravnem življenju.

Zato predsedstvo priporoča, da terenski in vaški odbori ZZZB skličejo sestanke svojega članstva, na katerih bi borce NOV seznanili z delom in sklepi VIII. kongresa ZZZB NOV Jugoslavije, pojasnili bi jim novitete iz predpisov o socialno-zdravstvenem varstvu borcev NOV ter evidentirali svoje člane za odbore SZDL.

Terenski odbori ZZZB naj na svojem območju pregledajo socialno problematiko svojega članstva in komisiji za socialno-zdravstvena vprašanja posredujejo predloge za reševanje socialnih problemov, da bi se v obliki stalnih ali enkratnih priznavalnih kritični primeri če že ne povsem rešili pa vsaj omilili.

Da bi v letošnjem jubilejnim letu 35-letnico priključitve Primorske k matični domovini, čimbolj svečano počastili spomin na padle borce NOV in žrtve fašističnega nasilja, je v okviru občinske konference SZDL imenovan koordinacijski odbor, ki je sestavljen iz predstavnikov vseh družbenopolitičnih organizacij in je že pristopil k delu. Tako bo na predvečer dneva mrtvih komemoracija pri spomeniku padlih borcev NOV v Izoli. Kot že rečeno bodo pri tem sodelovale vse družbenopolitične organizacije v občini, mladina vseh šol, kakor tudi delovni kolektivi, ki bodo položili vence in cvetje k spomenikom in spominskim obeležjem iz NOB, kot je bila to navada dosedaj. Zaželeno je, da bi se komemoracije udeležilo čimveč občanov, da bi na svečan način počastili spomin na padle borce, ki so darovali življenja za to kar danes imamo.

Predsedstvo je obravnavalo še vprašanja vse tesnejšega prijateljskega sodelovanja z borčevskimi organizacijami na Tržaškem in v Furlaniji, s katerimi ima že več let prijateljske stike. Ostro pa so obsodili porajajoči se neofašizem na Tržaškem, ki hoče s tako imenovano »listo za Trst« in z večkratno skrutitvijo spomenikov NOB in žrtvam fašističnega nasilja zrahljati dobre sosedske odnose med Jugoslavijo in Italijo ter zavreti izvajanje sklepov osimskega sporazuma.

S seje so poslali protestno brzojavko republiškem odboru ZZZB NOV Slovenije, v kateri borci NOV iz Izole obsojajo vse provokacije naperjene proti Slovincem in pomnikom NOB na Tržaškem, v kateri je aktivno sodelovalo tudi vse napredno prebivalstvo Trsta in okolice. Od italijanske vlade je zahtevati, da storilce teh nečastnih dejanj poišče in kaznuje.

M. G.

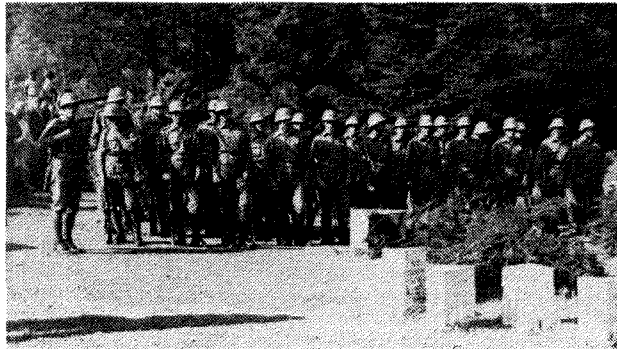
JESENICE

Počastili bomo spomin

V jeseniški in radovljiški občini se pripravljajo, da bodo lepo počastili spomin padlih v NOV, na talce in umrle zaradi fašističnega preganjanja.

Šolska mladina, občani, pripadniki JLA, teritorialne obrambe, borci za severno mejo, lovci, planinci in drugi bodo pripravili in prisostvovali žalnim slovesnostim pri spominskih obeležjih, kamor bodo položili cvetje, vence ter prižgali sveče. V govorih, ki jih bodo imeli vidni predstavniki družbenopolitičnega življenja, bodo opisali naš boj za svobodo in socialistično samoupravno družbo ter neizmerno herojstvo padlih in umrlih za te cilje.

B. B.

Vod pripadnikov JLA garnizije Bohinjska Bela ob izstrelitvi častnih salv na čast ustreljenim talcem v Dragi pri Begunjah.

B. B.

ŽALEC

Pester program

Na zadnji seji Savinjskega meddruštvenega odbora planinskih društev je bil sprejet okvirni program dela za leto 1979.

Osnovna skrb bo posvečena rekreaciji delovnega človeka in mladih. Poleg vzgojnih akcij, kot so planinska šola itd. bo s tem v zvezi posvečena vsa skrb različnim planinskim potem. Ta planinska pota so izpeljana tako, da poleg užitkov, ki jih nudijo, tudi vzgajajo. Vodijsko mimo kulturnih spomenikov in spomenikov iz NOB.

Posamezna društva in MDO bodo izvedli tudi več akcij, za nekatere od njih želijo, da bi imele republiški značaj.

Taka osrednja akcija naj bi bila pohod v čast I. Pohorskega bataljona. Pohod naj bi se pričel na osrednji proslavi na Osankarici, letos je ta proslava predvidena za 6. ali 7. I. 1979 in po proslavi bi pohodniki po gozdovih Pohorja krenili na Roglo. Organizatorji pripravljajo posebne kartone, za večkratno udeležbo je predvidena značka. Torej podoben pohod, kot je vsakoletni pohod na Stol, Porezen, Snežnik. V februarju pripravlja mladina iz Laškega že tradicionalni pohod po poteh XIV. divizije.

Za 12. V. se predvideva pohod mladine: »Spominski pohod Travnik«. Tudi ta pohod naj bi imel republiški pomen. Organiziran bo tako kot pohod Osankarica-Rogla. Posvečen pa bo centralni bolnišnici 4. operativne cone »Celje«, ki je bila požgana maja 1945 in kjer je bila 2. V. 1959 odkrita spominska plošča. Pohod bi naj zajel tudi kraj Raske, kjer je imela XIV divizija zadnje boje po umiku iz Smrekovca.

Predvidena so tudi različna orientacijska tekmovanja, ki so tudi izpeljana tako, da tekmovalci obiščejo posamezne spomenike, ki spominjajo na NOV. Med njimi je najbolj znano tekmovanje »za pokal Črete«. To tekmovanje je vsako leto oktobra in je posvečeno prvi frontalni bitki partizanov na Štajerskem, na Dobrovljah, oktobra leta 1941.

V program še niso vključene različne jubilejne prireditve, izletništvo, proslava ob 220-letnici prvega pristopa na Grintavec, otvoritev koče na Donaški gori in druge koče v bližini Konjiške gore itd.

Skratka pester program, ki v večji meri sloni na gojenju tradicij NOB.

FRANC JEŽOVNIK

LJUBLJANA

Bili smo v Kavadarcih

Lani se je občinska zveza društva upokojencev Ljubljana Šiška pobratila z društvom upokojencev v Kavadarcih v SR Makedoniji.

Letos sredi oktobra je šestčlanska delegacija na čelu s predsednikom OZDU Mihom Pirnatom vrnila obisk.

Na železniški postaji Negotino Vardar so nas pričakali člani predsedstva upokojencev s predsednikom Djukom Trajkovskim in tajnikom Tošom Petrežanom in nam zaželeli dobrodoščilo.

Med obiskom smo si ogledali Kavadarce in številne spomenike in pomnike NOV ter nekatere delovne organizacije. Seznanili smo se tudi z njihovimi težavami in delovanjem društva upokojencev, ki šteje 7000 članov. Imajo dva kluba upokojencev. Enega v središču mesta, drugega pa v 20 kilometrov oddaljeni vasi Rosomano. Ogledali smo si tudi velikansko klet Agrokombinata »Tikveš«, ki sodi v vrsto največjih tovrstnih delovnih organizacij v Jugoslaviji, oziroma v Evropi. Zaposlenih je 1300 delavcev.

Značilnost mesta Kavadarcev je v hitrem gospodarskem razvoju. Znatno je tudi porast prebivalcev, saj je predvino to mesto imele komaj 5000 prebivalcev, danes jih šteje že 28.000.

Ogledali smo tudi rudnik Ržanovo, ki ima bogata nahajališča železornikljeve rude. Investicije bodo znašale predvidoma 900 milijonov din, kar je doslej v SR Makedoniji največja investicija. Med potjo smo si ogledali še muzej narodnega heroja Straša Pinčur, ki je padel leta 1943. Ogledali smo si tudi grobnice, kjer so pokopani skojevci, ki so jih bolgarski fašisti mučili in ubili leta 1943.

Sprejel nas je tudi predsednik skupščine Kavardarci Aco Rogljev in nas seznanil z razvojem gospodarstva tega kraja. Med drugim je dejal, da je pobratenje med Kavardarci in Šiško doprineslo že mnogo bogatih medsebojnih izkušenj na vseh področjih.

Predsednik Miha Pirnat se je zahvalil za sprejem z željo, da bi naslednje leto upokojenci iz Kavadarcev priredili teden upokojencev, tako bi se še bolj poglobile prijateljske vezi med upokojenci.

Makedonski narod je gostoljuben, skromen in ponosen, saj so njihove generacije preživele hude in težke čase. Danes SR Makedonija stopa s hitrimi koraki naprej in ima vse možnosti, da se razvije v bogato kmetijsko in industrijsko deželo.

Žal nam prostor ne dopušča, da bi lahko zapisali kaj več, vemo samo eno; čez dve leti, lahko tudi prej, bodo naši pobratimi upokojenci prišli k nam. Bomo znali in zmogli do njih tako gostoljubnost, kot so jo oni do nas. Zares se bomo morali skrbno pripraviti, da jim vrnemo njihovo pozornost, ki je bila na slehernem koraku storjena.

V. BOVCON

SLOVENJ GRADEC

Več žena v gasilske vrste

V tednu požarne varnosti na območju SIS za varstvo pred požarom občine Slovenj Gradec in občinske gasilske zveze Slovenj Gradec, ki bo od 23. do 29. oktobra 1978 je že ustaljena požarno preventivna akcija. Z njo želijo opozoriti vse delovne ljudi in občane na požarne nevarnosti, ki vsako leto prizadenejo mnogo ljudi in povzročijo veliko škodo na družbenem in zasebnem premoženju. SIS in OGZ Slovenj Gradec s svojimi sedemnajstimi gasilskimi društvi in člani bo vložilo vsa prizadevanja za zmanjšanja števila požarov, ki povzročijo milijone in milijone družbenega kot zasebnega premoženja. S tem bodo veliko prispevali h krepitvi naše družbene samozaščite, obenem pa tudi gospodarske in ekonomske moči naše družbe.

V okviru Koroškega gasilskega področja so že pripravili srečanje žena gasilk, ki so se že vključile v program požarno varnostnega tedna. To srečanje naj bi bil tudi dogovor za čim širše vključevanje žena v gasilske vrste.

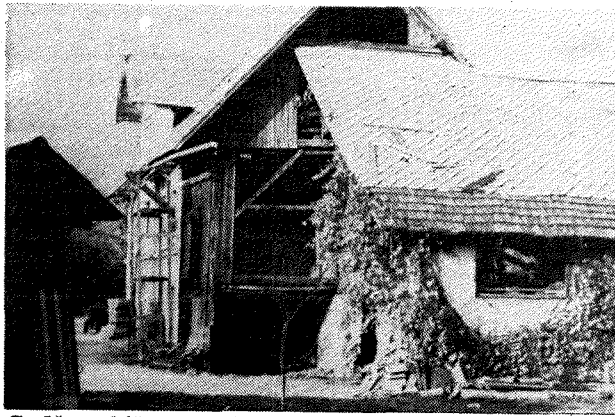
ADOLF ANKON

BOHINJSKA BISTRICA

Spominski muzej in nov kulturni dom

Ni še dolgo tega, ko so ugotovili, da je bila leta 1939 seja centralnega komiteta KPJ v Godčevi hiši v Bohinjski Bistrici. Te seje so se udeležili tudi tovariši Tito, Edvard Kardelj, Moša Pijade in drugi. Glede na to, da bo prihodnje leto preteklo 40 let od tega, bo predvidoma maja v Bohinjski Bistrici jubilejna seja CK ZKJ in sicer v novem kulturnem domu, ki so ga že pričeli pred kratkim graditi. Poleg tega so delavci SGP Bohinj že pričeli obnavljati hišo, kjer je bil rojen Tomaž Godec, organizator vstaje v Bohinju leta 1941 in prvoborec, ki so ga ustrelili v Mauthausnu 20. 4. 1942. Hišo so kupili od njegovega nečaka Toneta, ker bodo v njej uredili spominski muzej in usnjarski muzej, ker so tu svojčas strojili kože in delali usnje.

BRANKO BLENKUS

Godčeva hiša med obnavljanjem

KRIŽE

Obletnica pod Kriško goro

V tednu od 1. do 8. oktobra so naselja pod Kriško goro, Križe, Pristava, Sebenje in Senično proslavljale svoj krajevni praznik – spomin na črne dni, ko se je valil dim požgane vasi Gozd, delo okupatorja pred 34 leti.

Zveza borcev Križe je organizator vsakoletnih prireditev v tednu praznovanja. Letos po 34 letih so sveti krajevnih skupnosti imeli veliko povedati in pokazati, kaj vse je bilo opravljeno v zadnjih letih. Močno se je spremenila podoba vseh vasi in naselij pod Kriško goro, največ pa prav vasica Gozd, na samem pobočju te gore, ki je ponovno zrastle iz ruševin in pepela.

Ves teden so se vrstile prireditve, proslave in športna tekmovanja. V obnovljeni vasi Gozd je bila proslava, na kateri je slavnostni govornik, predsednik občinske skupščine Tržič, Milan Ogris orisal potek dogodkov med vojno in prizadevanja družbe za obnovo po vojni. Proslavo je popestrilo tudi sodelovanje tabornikov iz Križev ter enot teritorialne obrambe.

Gozd kaže danes še mnogo lepšo podobo kot v stari Jugoslaviji, zato so se številni udeleženci to nedeljo doma prijetno počutili v vasi in po proslavi v prostorih doma planinskega društva, ki je tudi zrasel v zadnjem letu, ter v njegovi prijetni okolici.

Iz poročil predsednikov krajevnih svetov na slavnostni seji smo pa zvedeli, da bo v bližnji prihodnosti še veliko narejenega, med drugim tudi nova cesta prav od Križev do Gozda. In prav je tako!

J. L.

Janez Zapušek

V Laškem smo pokopali borca 10. ljubljanske brigade, Janeza Zapuška. Rodil se je leta 1905. Za njegovo hrabrost med NOB je bil odlikovan z medaljo zaslug za narod s srebrno zvezdo in medaljo za hrabrost.

Lovro Cuznar

Lovro Cuznar iz Podkorena je umrl v 77 letu starosti. Že od jeseni leta 1941 je materialno podpiral NOB. Leta 1942 je bil izvoljen v prvi odbor OF v Podkorenu. Bil je izdan in dvakrat zaprt. Bil je odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Ivan Arih

V 84 letu starosti je umrl Ivan Arih iz Kranjske gore. Bil je aktivist NOV od leta 1941. Za delavske pravice se je boril že pred vojno in bil za to preganjan. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Rozalija Zupan

Avgusta letos je umrla mati padlega partizana Rozalija Zupan. Rodila se je pred 72 leti. Zaradi sodelovanja z NOB so jo gestapovci v zimi leta 1944 zaprli v begunjske zapore, kjer je ostala do osvoboditve.

Španski borci Slovenije pobrateni s »Krko«

Dne 27. in 28. oktobra so se v Novem mestu srečali španski borci, ki se sicer vsako leto srečujejo, da izmenjajo par toplih tovariških besed, se pogovore o tekočih in bodočih nalogah. Vendar pa je letošnje srečanje bilo izjemno, mnogo bolj slovesno.

Prvi dan so imeli delovno konferenco, na kateri so položili obračun svojega dela za obdobje štirih let nazaj, razpravljali o nekaterih nalogah za nadaljne obdobje ter izvolili nov odbor sekcije.

Delovna konferenca je potekala v okrašenih dvorani Dolenjskih Toplic. Od 39 še živečih »ŠPANCEV« je bilo prisotnih 26, ostali so opravičili svojo odsotnost zaradi bolezni. Posebno svečano so obeležili to sejo s svojo prisotnostjo: častni predsednik ZZB NOV Slovenije in član sveta federacije tov. Franc Leskošek-Luka, podpredsednica RO ZZB NOV Slovenije tov. Dragica Rome, podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije tov. Stane Markič, glavni direktor »Krke« Boris Andrijašič ter predsednik odbora ZZB NOV Novo mesto Vinko Bambič.

Sejo je vodil predsednik odbora sekcije tov. Stane Bobnar, ki je v uvodu med drugim nanizal vrsto problemov in nalog, ki so pred sekcijo. Tovariš Vlado Makuc, tajnik sekcije pa je poročal o vseh opravljenih nalogah v preteklih štirih letih ter o ostalih organizacijskih vprašanjih.

V razpravi, ki je sledila so se oglašali s svojimi mnenji in konkretnimi predlogi mnogi tovariši španski borci, kakor tudi prisotni gostje.

Na koncu so se oblikovale konkretne naloge, ki jih je tov. Stane Bobnar tudi opredelil.

1. V bližnji prihodnosti je treba ustrezno obeležiti udeležbo Slovencev v španski in NOR s spomenikom, o katerem že teče načelna razprava.

2. Še v naprej je treba razvijati revolucionarne tradicije (pisanje zgodovine, spominov, jačanje prijateljstva in tovarštva, domicilov itd.)

3. Stalno je treba skrbeti za zdravstveno in materialno stanje udeležencev španske revolucije.

4. Poskrbeti je treba še za druga obeležja udeležbe v španski revoluciji in NOV po slovenskih občinah (pomenovanje šol, ustanov itd.)

5. Še v naprej organizirati vsakoletno srečanje španskih borcev.

6. V prihodnjem obdobju organizirati izlet v Španijo na ogled krajev, kjer so se slovenski španci borili.

Naslednji dan so bili španski borci povabljeni na osrednje praznovanje občinskega praznika Novo mesto in sicer na otvoritev nove posebne šole ter dijaškega doma v Šmihelu pri Novem mestu, kjer je bila kasneje tudi svečana seja občinske skupščine Novo mesto.

Okoli 13. ure je bila v Dolenjskih toplicah podpisana in izmenjana med sekcijo španskih borcev Slovenije in »Krko« – »Listina o pobratenu in prijateljstvu« z namenom:

da bi delavci Krke skušali ohraniti tradicije NOB, širili spoznanje,

da se na temeljih pridobitev NO vojne in mednarodnih delavskih gibanj danes gradi novo življenje v katerem trajni prijateljski odnosi povezujejo generacije, kar vse lahko pripomore k pravičnejši ureditvi sveta,

španski borci pa ugotavljajo, da je »Krka« trden kolektiv in da uresničujejo ideale za katere so se le-ti borili, žrtvovali življenja, zdravje in osebno srečo.

To listino sta podpisala predsednik sekcije tov. Stane Bobnar ter predsednica delavskega sveta »Krke« tov. Berger Danica.

Izmenjava listine in daril je bila obeležena zelo svečano. V polni dvorani so bili prisotni poleg »Špancev« in predstavnikov »Krke« še predsednik slovenske skupščine tov. Sergej Kraiger, član sveta federacije tov. Franc Leskošek-Luka in tov. Lidija Šentjunc, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in skupščine Novo mesto ter drugi.

Po tej manifestaciji so si vsi prisotni ogledali še prenovljene zdraviliške prostore, katere je prevzel v svoje upravljanje kolektiv Krke.

Popoldne so se španski borci razšli na svoje domove z mislijo in zavestjo, da se njihove ideje, za katere so se borili že v španski revoluciji in nato v NOB uresničujejo s podružbljanjem vsega in z utrjevanjem in razvijanjem samoupravnih načel.

Nada Tarman

Leopold Tavčar

Rodil se je leta 1901 v Orleku pri Sežani, kjer smo ga tudi pokopali. V letih NOB je med prvimi v vasi postal član OF in je za NOB delal do osvoboditve. Med partizani je imel dva sinova, ki sta postala vojaška invalida. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Anton Hlede

Na postojnskem pokopališču smo se poslovili od Antona Hledeta, finančnega upokojenca občine Postojna. Druga svetovna vojna ga je zatekla v Ptuj od koder je bil, nasilno preseljen z družino v Bosno. V začetku leta 1943 je pobegnil k partizanom. Ob demobilizaciji je imel čin poročnika. Bil je tudi večkrat odlikovan.

Frančiška Karnovšek

V 86 letu starosti je umrla Frančiška Karnovšek iz Žalca. Leta 1941 se je vključila v delo OF. Bila je dobra obveščevalka in skrbno zbirala material za partizane. Tudi svoje otroke je vzgojila v zavodne člane naše družbe.

Pavla Požar

Avgusta smo v Žalcu pokopali Pavlo Požar, ki se je rodila pred 81 leti. Kot učiteljica je službovala širom Slovenije. Po vdoru okupatorja je bila skupaj z družino izseljena v Srbijo. Vsa družina je aktivno sodelovala z NOB.

Blaž Letnar

Na pokopališču v Črni na Koroškem so pokopali Blaža Letnarja iz Tople pod Peco. Rodil se je v Koprivni pred 67 leti. Po razsulu stare Jugoslavije so ga Nemci ujeli. Iz ujetništva se je vrnil leta 1943. Takoj se je povezal s partizani in z njimi sodeloval vse do konca vojne.

Lojze Rovaneš

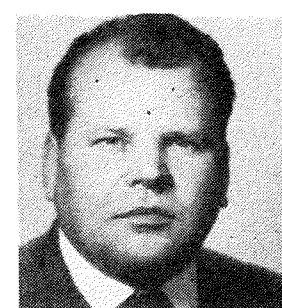
Lojze Rovaneš se je rodil leta 1904 v Malih Dolah pri Pungartu blizu Šentvida pri Stični. Vojna vihra ga je zatekla v Ljubljani, kjer se je tudi začelo njegovo revolucionarno delo. Leta 1941 se je vključil v delo OF in organizirano pristopil v NOB. S svojimi sodelavci je širil ilegalno literaturo. Zaradi sodelovanja z OF je bil aretiran in odpeljan na prisilno delo na Jezerško od koder je pobegnil. Priključil se je borcem Kokrškega odreda, kjer je ostal vse do maja leta 1945. Za svoje delo je prejel odlikovanje orden s srebrno zvezdo.

Angela Predovič

Na Žalah v Ljubljani so pred kratkim pokopali Angelo Predovič, pristno Belokranjko iz vasi Maline pri Semiču. Po vojni sta se namreč z možem preselila v Ljubljano in si pod Golovcem ustvarila nov dom. Tudi Angela Predovič sodi v dolgo vrsto tistih belokranjskih žena, ki so z vsem srcem in predanostjo sodelovale s partizani in aktivisti NOB, jim nudile vso pomoč in čisto zadnji kos črnega kruha. Njen mož Janko je bil znan aktivist in član okrajnega narodno osvobodilnega odbora Metlika in pozneje istega telesa Črnomelj. Mnogi tisti, ki so jo poznali in bili deležni njene darežljive roke bodo Predovičeve roke bodo Predovičeve mammo ohranili v najlepšem spominu.

Stane Dolenc

Stane Dolenc se je rodil leta 1908 v Ljubljani. Vojna ga je zatekla v Beli krajini v Tribučah od koder je julija leta 1942 odšel z vso družino na pot ilegalnega dela. V delo za osvoboditev pa se je vključil že leta 1941. Kot partizan je opravljal številne zahtevne naloge, zlasti kot politkomisar vojnih področij, kasneje pa se je posvetil vzgoji mladih oficirjev kot inštruktor oficirske šole.

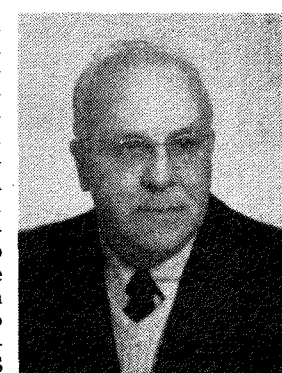

Albin Bačar

Na ljubljanskih Žalah smo junija pokopali borca in vojaškega vojne invalida, Albina Bačarja, starega komaj 52 let. Rodil se je v Ustju pri Ajdovščini. Že zelo mlad je okužil vse grenkobe fašizma. V letih 1941-42 se je povezal z organizatorji OF in se takoj vključil v delo. Februarja leta 1943 je odšel v Vojkovo četo. Ob formiranju Šerčerjeve brigade je bil priključen 2. četi 2. bataljona. Po opravljenem tečaju komandnega kadra pri GS NOV Slovenije je bil premeščen za komandirja 3. čete 2. bataljona 10. ljubljanske brigade, ki je bila v sestavi 18. divizije. Leta 1944 je bil težko ranjen. Prejel je odlikovanje.

Bernard Robič

Bernard Robič se je rodil na Poljšici pri Gorajah leta 1925. Njegov brat Jože je že leta 1942 odšel med partizane, zato so Nemci izselili vso družino. V začetku leta 1944 se je družina vrnila iz taborišča, Bernard pa se je takoj priključil partizanom na Pokljuki, bil je kurir.

Ivan Bidovec

Septembra je v 72 letu starosti umrl profesor Ivan Bidovec. Rojen je bil v Trstu. Vseskozi je bil antifašist. Leta 1936 so ga zaprli na otoke Tremiti. Bil je začasno amnestiran in leta 1940 konfiniran v Bergamo. Tu je pomagal Slovincem in Hrvatom iz taborišč, jih vključeval v garibaldinske enote in leta 1945 pomagal pri repatriaciji v domovino. Zadnja leta pred upokojitvijo je bil ravnatelj Goriške knjižnice. Bil je nosilec treh odlikovanj. Pokopali smo ga v Novi Gorici.

Odločili smo se za objavo povzetka iz poročila zadnje seje našega časopisnega sveta, ki je bila 12. oktobra 1978. Odprte karte, bi lahko rekli temu. To ni običaj in s tem načinom v prihodnje verjetno ne bomo nadaljevali. Zakaj tokrat? Zdelo se nam je, da se že dolgo nismo tako pogovarjali in toliko pogovorili. In zakaj ne bi del tega razgrnili našim naročnikom, bralcem – je bil eden izmed sklepov omenjene seje. Zapisane besede so, kot boste videli, dovolj zgovorne in ne potrebujejo dolgih uvodov. Morda še to: prepričani smo, da bo naš časnik, glede na njegovo tradicijo in poslanstvo, ki mu v slovenskem časnikarskem prostoru odmerja posebno in pomembno mesto, prebrodil težave, s katerimi se, ne po svoji krivdi, spopada. Slednje pa je, to je treba poudariti, pogoj, da bo TV-15 takšen, kakršnega si želite vi in, verjemite nam, tudi mi.

Več kot 100.000 članov – 36.080 naročnikov

SILVO TERŠEK: Vsebinska zasnova časnika je tesno povezana z materialnim vprašanjem! To velja za vsak časopis, toliko bolj za TV 15, saj vemo, da naše uredništvo dela, če ga primerjamo z drugimi tovrstnimi kolektivi, v zaskrbljujočih pogojih. Naj povem, da naše želje kljub temu, kar se tiče vsebinske usmeritve časnika, niso bile nikoli skromne in smo si vedno prizadevali narediti največ in kar najboljše. Če nam je to uspevalo, nam je uspevalo predvsem zaradi dela in požrtvovalnosti posameznikov. Tiho smo delali, kaj malo tarnali in tako javnost skoraj ni vedela, kako živi in kako se rojeva TV-15. Mnogokrat smo bili več ali manj upravičeno kritizirani in tako nas, kot posledica nepoznavanja razmer, obravnavajo tudi v slovenski skupnosti – kot enakopraven časnik z drugimi dnevniki, tedniki, mesečniki. Pred javnostjo in pred zakonom smo enako odgovorni kot drugi, delamo pa v izjemnih in precej drugačnih pogojih kot drugi novinarji oziroma delavci pri drugih časopisnih podjetjih.

In ko se pogovarjamo o obogatitvi vsebine našega časnika, se naše želje ne ustavljajo pri »cehovskem glasniku«! Naše poslanstvo bi želeli razširiti v smislu revolucije, ki teče..., v imenu borčevske organizacije, ki že dolgo ni več sama sebi namen, je del enotne fronte socialističnih sil. V našem časniku bi morali, tako mislimo, najti svoje mesto tudi junaki današnjega časa, borci samoupravnega socialističnega sistema. Pisali bi radi o vsem, kar se dogaja, seveda s posebnim poudarkom borčevskega stališča do problema, vprašanja, dogodka, o katerem govorimo. To ne bi bilo težko, saj TV-15 nosi pokončna hrbtenica borčevske ideje o poštenosti, tovarištvu, delavnosti – o vsem, brez česar ni napredka in kar je bilo prekaljeno in preizkušeno v narodnoosvobodilnem boju.

Če bi hoteli uresničiti ta drugi del naše vsebinske zasnove, bi se moralo marsikaj spremeniti. V takšnih pogojih kot delamo sedaj, lahko sledimo le tistemu prvemu delu, za nas nič manj pomembnemu, da smo organizacijsko glasilo: da pišemo izključno o naši organizaciji, da sledimo sejam republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in samo nekaterim sejam na občinskih odborih borčevskih organizacij, da na krajevne niti pomisliti ne smemo; da sledimo samo nekaterim dogajanjem s področja negovanja in razvijanja revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Skratka, da delamo stihijsko, nikakor organizirano. In tako se zgodi, da svojega poslanstva ne uresničujemo tako, kot od nas pričakuje naša organizacija, naša družba.

Še enkrat: za tak koncept, kot ga ponujamo sedaj, je naše uredništvo usposobljeno in še to z velikim trudom. (Mimogrede: Naši dopisniki so slučajni dopisniki, saj je za urejeno dopisniško mrežo potreben tudi denar in čas. Nizki honorarji ne privlačijo strokovnih sodelavcev. Imamo samo štiri novinarje in delovne norme so zelo visoke. Novinarji pišejo, predelujejo, urejajo. Nimamo redaktorja, do nedavnega nismo imeli lektorja in profesionalni tehnični urednik je v uredništvu šele tretje leto).

Povsem nesprejemljivo je tudi razmerje: več kot 100.000 članov – 36.080 naročnikov. Tu bi lahko naša organizacija, predvsem občinski odbori, storili mnogo, mnogo več! Naša naklada se niža tudi z umrljivostjo in z etiketo »glasila« kaj težko dobivamo nove naročnike zunaj vrst naše organizacije.

Ob koncu: smo menda edini časnik v Sloveniji, ki ne prejema niti dinarja družbene oziroma solidarnostne pomoči! (Opomba uredništva: NIN, na primer, je do nedavnega prejemal solidarnostno podporo vseh organizacij združenega dela v Politiki in to 4.000.000 novih dinarjev na leto »kot pomoč, da bi obdržal in razvijal kvaliteto lista«. In Četrti julij, prav tako iz Beograd, ki uresničuje svoje poslanstvo – mnogokrat nas tudi primerjajo z njim in nas postavljajo na zavirljivo prijetno mesto – s štirikrat tolikšnim številom novinarjev kot jih imamo mi? Ima polovico manjšo naklado in prejema dotacijo.) Smo pa tudi edini časopis v Sloveniji, ki sleherno svojo misel namenja razvijanju in negova-

TV-15 malo drugače

nju revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja in naše revolucije. Kaj to pomeni družbi, kakšna je naša, menda ni potrebno posebej poudarjati.

Dokončno je treba rešiti vprašanje političnega tiska

FRANC KONOBELJ: Moti me, ker to že tolikokrat ponavljamo, nihče pa ničesar ne ukrene.

MARJAN LAH: To je nekakšen začaran krog. Razmišljal sem, kako bi se dalo list razširiti. Mnogo idej je še neizkoriščenih. Vse pa so, razumljivo, vezane na materialno vprašanje.

MILAN FILIPČIČ: Ne vidim razloga, da bi etiketa »glasilo« ovirala pridobivanje novih naročnikov. Borčevska organizacija se ne ukvarja več sama s seboj in se tudi noče ukvarjati in zdi se mi, da je potrebno v okviru organizacije poiskati manevrski prostor. Strinjam se: bitka za resnejši oziroma vsebinsko bogatejši koncept, kakršnega TV-15 že nakazuje in ki ga je razložil glavni in odgovorni urednik Silvo Teršek, je organizirana bitka in ne stihijška – ponujena enostavno samo tržišču. Še imamo področja, na katera bi lahko prišli in to z avtoriteto republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

VANDA ŠKODNIK: Na republiškem odboru ZZB NOV Slovenije smo veliko razmišljali o materialnem položaju TV-15, v minulih letih, in takrat se je porodila ideja o tiskovnem skladu in s tem so bili seznanjeni tudi občinski odbori. V ta sklad se je nateklo le nekaj simboličnega. Skratka, šlo je za nekakšno beračenje sredstev. Mislim pa, da je treba ostro ločiti, kaj je politični in kaj je zabavni tisk, ki se lahko živi sam – politični tisk se ne more in se nikjer na svetu ne živi sam. To vprašanje je treba ponovno in še ostreje postaviti, ne samo republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, tudi na republiški konferenci SZDL Slovenije. To smo že enkrat storili. Zahtevali smo razpravo o nemogoči materialni situaciji, v kateri živi politični tisk te vrste, se pravi TV-15, Borec (za mladinski tisk, »Kurirčka«, je to vprašanje že rešeno sistemsko!), Partizanska knjiga, Založba Borec in predvsem Knjižnica NOV in POS. Na tiskovnem svetu pri republiški konferenci SZDL Slovenije smo naleteli na vso podporo. Vsi so rekli, da je res tako in obljubili, da bo prišlo do sistemske rešitve tega vprašanja. Zato: republiškem odboru ZZB NOV Slovenije je treba posredovati vse, kar smo danes rekli, z apelom, da spomni republiško konferenco SZDL, da je treba enkrat dokončno rešiti vprašanje političnega tiska pri nas.

TV-15 naj bi bil angažiran idejno-politični tednik

FRANC PEROVŠEK: TV-15 je, to vemo vsi, v nekem smislu odraz idejno-politične orientacije in poli-

tične prakse naše organizacije. Ta organizacija se je odprla navzven in je enakopraven kreator družbenih odnosov pri nas. To se pravi, da vsebinsko zasnovo TV-15 lahko oplemenitimo kot glasilo s takšnim poslanstvom, kakršnega opravlja borčevska organizacija. Že na zadnji seji smo rekli, da mora biti TV-15 glasilo organizacije, kjer je to smisel obstoja tega časnika in tudi na današnji seji to ni bilo vprašljivo. Ključni problem je zagotovitev materialnim pogojev, da bo uredništvo lahko delalo in uresničevalo svoje zamisli, jih bogatilo. To se pravi, da bomo na tekočem in da bomo znali udariti, ob pravem času in na pravem mestu, če je to potrebno. Mislim, da gre za trdno in verodostojno uveljavljanje linije naše revolucije. In v tem smislu mora poslanstvo TV-15 izvršiti svojo vlogo v slovenskem prostoru. Strinjam se z vsem, kar je rekel tovariš Teršek. Veliko je odvisno od pogojev dela. Če bo urejeno to, ima TV-15 vse izglede, da postane izredno angažiran idejno-politični tednik, ki stoji z obema nogama v sedanjem času – svojo vsebino pa črpa iz revolucije. Le tako bo lahko pravočasno in dovolj kvalificirano rekel besedo o najvitalnejših problemih naše družbe.

Sistemska rešitev tega vprašanja je več kot nujna. Enostavno je treba povedati, kaj drugi časopisi imajo, česa pa mi nimamo.

RASTKO BRADAŠKA: Biti moramo vztrajni in probleme brez olepševanja rezgrniti tam in tistim, ki so odgovorni za to, da bo TV-15 ostal revolucionarno glasilo tudi v naprej.

In kako bo v letu 1980?

SILVO TERŠEK: Samo govoriti o sistemske rešitvi, o kateri govorimo že vrsto let, je mnogo, mnogo premalo. Že danes moramo vedeti, kako bomo živeli v prihodnjem letu. Kaj se nam obeta, če bomo začeli z 2.000.000 novimi dinarji primanjkljaja, ni težko uganiti.

VLADIMIR KAVČIČ: Kot direktor Založbe Borec moram povedati, da moramo že v začetku leta vedeti, iz česa bo neka dejavnost živel. Naš sistem je tako izpeljan, da mora vsaka dejavnost uresničiti svoj predračun dohodkov in izdatkov. V kolikor tega ne stori, trpe osebni dohodki. Tako zahteva zakon o združenem delu. Če se ne bo nič naredilo, bomo prisiljeni v kritični točki iz tega narediti problem in ga zaostri do take mere, da se bodo z njim prisiljeni ukvarjati drugi. Žal mi je, da po dvajsetih letih dela v tej hiši, ne vidim druge rešitve: da bi nekega dne rekli, da nehamo izhajati in tako tudi bo, če bo temu maloštevilnemu kolektivu prepuščeno vse breme. Zlasti ko vemo, da so drugi časniki, revije v povsem drugačnem položaju. Teleski si je, na primer lahko privoščil izgubo. To se lahko dogaja v okviru časopisnega podjetja Dela, kjer se sredstva prelivajo in če se odločijo financirati neki list, imajo za to na razpolago denar. To je poseben status, ki ga TV-15 nima.

FRANC PEROVŠEK: Iz povedanega je razvidno, da ne moremo in ne smemo čakati leta 1980 in da je intervencija republiškega odbora socialistični zvezi nujna.

DANILO PETRINJA: Mimo tega je, tudi to je treba poudariti, nenehna skrb borčevskih odborov na terenu za njihov tisk nujna, pa je njihova odsotnost nerazumljiva, nedopustna.

FRANC PEROVŠEK: In še besedo o podražitvi! Časopisni svet meni, da bi podražitev časnika v tem trenutku resno ogrozila število naročnikov, vprašanja pa še zdaleč ne rešila, in zato le-te ne priporočamo.

DANILO PETRINJA: Da bi časnik izhajal v zmanjšanem obsegu, v okviru možnosti, kot ena izmed možnih oblik reševanja perečega stanja, ne pride v poštev. In če hoče kolektiv delati, mora imeti sigurnost – drugače je to bitka za denar in če se govori samo o denarju, se ne more delati.

RASTKO BRADAŠKA: Kolektivu TV-15 morajo biti zagotovljena sredstva za načrtovani obseg, kakršnega smo navajeni, v nasprotnem primeru – to je treba poudariti – gre za siromašenje fronte razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij našega narodnoosvobodilnega boja, naše revolucije. Takšno odgovornost pa bi morala, hočeš nočeš, prevzeti nase družba kot celota.

Na koncu še to:

Da ne bo ostalo samo pri besedah, so člani časopisnega sveta TV-15 sklenili, da bodo na prihodnji seji sprejeli ustrezno besedilo o problemih, o katerih je bilo spregovorjeno 12. oktobra 1978, ter ga poslalo republiškem odboru ZZB NOV Slovenije s predlogom, da se le-ti rešijo v najkrajšem času.

Zapisala:
Milena Štrajnar

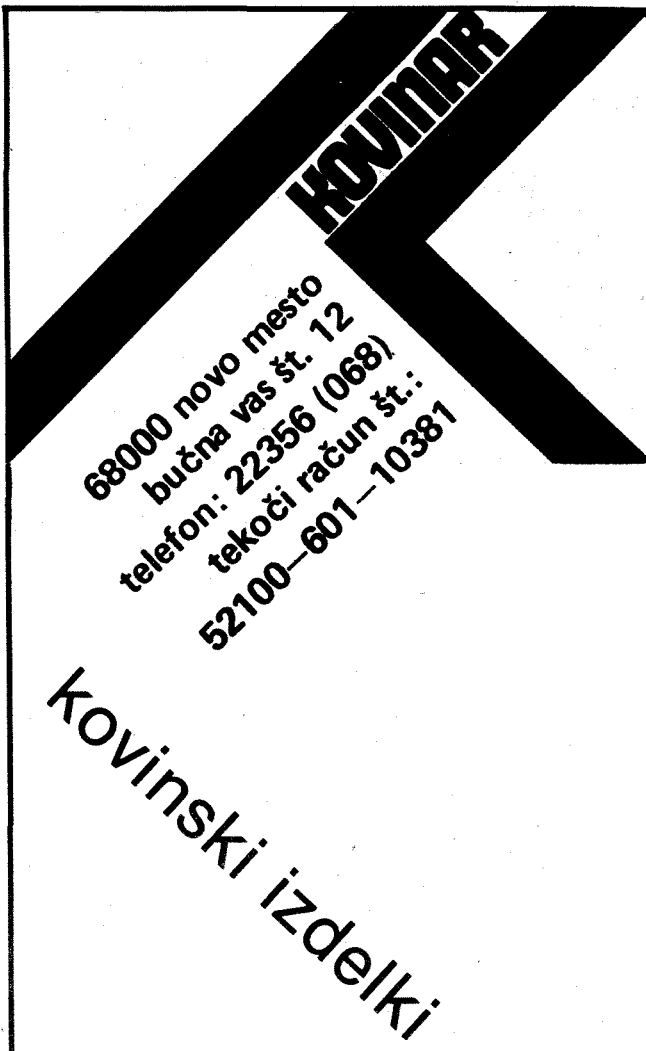
Člani časopisnega sveta TV-15:

FRANC PEROVŠEK, predsednik
RASTKO BRADAŠKA
MILAN FILIPČIČ
MARJAN LAH
FRANC KONOBELJ
STANE KOTNIK
ZORKA PERŠIČ
VOJKO PETELIN
DANILO PETRINJA
VANDA ŠKODNIK

metaloka
ljubljana n. sol. o.

**prodaja prodaja
izvažajvažaj
uvažauvažaj
zastopazastopa
proizvaja proizvaja**

68000 novo mesto
bučna vas št. 12
telefon: 22356 (068)
tekoči račun št.:
52100-601-10381

Kovinski izdelki

Žimnica

61000 LJUBLJANA, PODSMREKA 5/a

TAPETNIŠTVO DEKORACIJE

Izdelovanje blazinjenega pohištva

– izdelava in montaža kino foteljev
– oblaganje tal s plastičnimi materiali – izdelava in montaža zaves in dekoracij – izdelovanje brezkončnih transportnih in pogonskih trakov iz sukanca

tehtnica
ŽELEZNIKI

PODJETJE PRECIZNE MEHANIKE

Telefon: 67-014 — Telegram: Tehnica Železniki — Ziro račun: NB Škofja Loka 51510-601-11027 — Železniška postaja: Škofja Loka

izdeluje in proizvaja:

Laboratorijske centrifuge, laboratorijske mešalce, avtomatske analitske tehnice, avtomatske precizne tehnice, analitske polavtomatske tehnice, analitske tehnice z zračno zavoro, precizne tehnice, ročne tehnice, šolske tehnice, hektolitrske tehnice za žito, uteži. Vse ostale tehnice in uteži po naročilu. Izdelava šolskih šestil

**SLOVENIJA LES
LIK SAVINJA**

TOZD - trgovina les
PTUJ - ROGOZNIŠKA C. 4

Nudi ves gradbeni material, drva, premog itd.
Opremlja vrtce, šole in druge družbene ustanove

Se priporoča kolektiv!

UMETNI BRUSI IN NEKOVINE
63214 ZREČE — YUGOSLAVIA

Začetno proizvodnjo pred dvajsetimi leti nastajajočega COMETA ponazarja dvoslojnik, izdelan na osnovi magnezitnega veziva. Izdelava brusnih plošč, brusnih obrobov, segmentov in mlinskih kamnov v magnezitnem vezivu je danes glavna dejavnost tozda Comag, od ostale proizvodnje pa naj omenimo še dvokomponentno lepilo – kit in kompletiranje Hobby programa.

Rezalka ponazarja glavni proizvod COMETA in s tem dejavnost največje temeljne organizacije – Coflex. Tu izdelujejo bakelitne bruse še v obliki brusnih plošč, loncev in segmentov. Poseben proizvod so porozne plošče za pnevmatski transport.

Ravno v tej temeljni organizaciji so v zadnjih letih beležili najhitrejši razvoj, tako v osvajanju novih artiklov kot v količinskem večanju proizvodnje.

Kovinski trn predstavlja zametek nove dejavnosti – kovinsko predelovalne. S tega področja so posebej zanimivi rezalni stroji lastne konstrukcije.

Steklena posodica (večnamenska) sicer ni proizvod COMETA, je pa narejena iz surovin, ki jih pripravlja temeljna organizacija Conek, katere glavna dejavnost je proizvodnja dolomitne moke za steklarsko in kemično industrijo in izdelava ognjeodpornih mas. Sem sodi tudi predelava odpadnih brusnih splošč (regeneracija). V okviru tega tozda se odvija tudi proizvodnja prej omenjenih rezalnih strojev.

Apleks plošča za rezanje in brušenje lesa in kovin predstavlja doslej pri nas nepoznan izdelek in s tem ponazarja stalni razvoj delovne organizacije COMET, ki na osnovi lastnih raziskav nenehno osvaja nove proizvode in izboljšuje tehnologijo.

**TOVARNA UMETNIH
BRUSOV**
62101 MARIBOR, TITOVA CESTA 60

izdeluje UMETNE BRUSE vseh vrst s keramičnim vezivom in vezivom iz umetnih smol

Zastopstvo in prodaja izdelkov s konsignacijskih skladišč:

TYROLIT

UMETNI BRUSI:
Schleifmittelwerke Swarovski KG
6130 Schwaz/Tirol, Avstrija
SWATY – poslovalnica ZIF, Ljubljana, Tugomerjeva 2

SICIJEV KARBID:
Elektroschmelzwerk Kempten GmbH
8 München 33, Herzog-Wilhelm-Str. 16, ZR Nemčija
SWATY – Zastopstvo ESK, Maribor, Titova 60

GRADBENO OPEKARSKO PODJETJE
68233 MIRNA NA DOLENJSKEM

**opravlja gradbena dela
vseh vrst**

INTERTRADE

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO, n. sol. o.
Sedež podjetja: LJUBLJANA, Moše Pijadejeva 29

TOZD ZASTOPSTVO IBM, n. sub. o.

GENERALNI ZASTOPNIK ZA FIRMO IBM za SFRJ:

- IBM elektronski računalniki za obdelavo podatkov (AOP)
- IBM gotovi programi za AOP
- IBM stroji za obdelavo teksta: elektr. stroji, (avtomati z memorijo), diktirne naprave, kopirni stroji, elektronski stavni stroji
- pomoč in svetovanje pri instalacijah in uvajanju aplikacij
- izobraževanje strokovnjakov za AOP v lastnem izobraževalnem centru
- tehnično vzdrževanje, rezervni deli
- storitve računskega centra Intertrade

TOZD TRGOVINA, n. sub. o.

Glavne dejavnosti:

- zunanjetrgovinski promet
- posli za posredovanje zunanjetrgovinskega prometa
- zastopanje inžemskih tvrdk
- prometno agencijske storitve
- opravljanje poslov mednarodno-trgovinskega posredovanja
- izvoz in uvoz blaga v skupinah proizvodov oziroma v trgovinskih strokah, za katere je registrirana
- promet na debelo in drobno v specializiranih trgovinah INTERSHOP in JOC-KEYSHOP

TOZD ZASTOPSTVA TUJIH FIRM, n. sub. o. – za zastopanje tujih firm

PREDSTAVNIŠTVA TOZD TRGOVINA V JUGOSLAVIJI:
Zagreb, Beograd, Sarajevo, Rijeka.

PREDSTAVNIŠTVA TOZD TRGOVINA V TUJINI:

Bogota, Kairo, Praga, Varšava, Bratislava, Dunaj, New York, New Delhi, Kalkuta, Madras, Bombay.

brest
cerknica

sedežna
garnitura

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

mojca

izdelke si lahko ogledate in
kupite v:

salonu pohištva brest cerknica
v prodajalni brest, v Mariboru
kneza koclja 6

v vseh specializiranih trgovinah
s pohištvom

CESTNO PODJETJE MARIBOR

s svojimi temeljnimi organizacijami
združenega dela vzdržuje,
rekonstruira, modernizira in
projektira ceste in cestne objekte

TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6-7 po MOSH-ovi lestvici
300-400 kp/cm²
upijanje vode
1-3%

ustreza JUS-u, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nedrseče ploščice)

Izvedba:

- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene

Dimenzije:

200 x 200 x 10 in 100 x 200 x 10 mm
kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Pred nekaj dnevi je v našem uredništvu nekdo v pogovoru, povsem slučajno, omenil zdravnico Sašo Božović. »Napisala je knjigo. To mora biti resnično pretresljivo.«

Kdo je ta žena? Vsake-mu se je zdelo, da nekaj ve o njej, mnogi so o njej brali. Nihče pa ni vedel vsega.

Film dogodkov se je odvijal, in iz pozabe se je začela pomaljšati ena izmed najbolj neverjetnih zgodb o človeški usodi. O vojni in ljubezni. In še o nekaterih običajnih stvarih kot so: skromnost, dostojanstvo, požrtvoval-nje.

Srce bi ji dala

Pojdimo po vrsti. Dr. Saša Božović, zdravnica, hčerka višjega pravoslav-nega duhovnika, doma iz ugledne predvojne beo-grajske družine, katere moški člani so postajali cerkveni dostojanstveni-ki, nekateri celo vladike, se je na splošno začude-nje poročila s siromašnim kolegom Borom Božovi-ćem, ki je bil, nič manj in nič več kot – komunist. Danes to ne zveni tako kot je to zvenelo nekoč. Celo dvor je bil vznemir-jen, saj je gospodična Ma-gazinović, v beli obleki in z diademom na glavi, na enem zadnjih plesov pred vojno, kraljici Mariji osebno izročila šopek cvetja.

V trenutku, ko je zago-rel vojni plamen, sta pri-čakovala otroka. Za Bora ni bilo izbire in takoj se je znašel v partizanskem odredu, ženo partizana in komunisto so, čeprav pred porodom, odpeljali v taborišče.

Knjiga, ki se bo pojavi-la te dni, ima na samem začetku enega izmed naj-bolj pretresljivih delov: surovo zgodbo zdravnice, ki rodi v taborišču. Izmu-čena, lačna, premražena, na nekem umazanem po-đu v italijanskem tabori-šču v Tirani, rodi hčerko, ki ji da na prigovarjanje sotrpink ime – Dolores. Ime, ki pomeni kljubova-nje.

Potem teče vse kot v ro-manu. Pravzaprav, kot v slabem romanu. Ker se v dobrih romanih nikoli ne dogajajo stvari, ki so v življenju težko uresnič-ljive.

Ko oče – partizan zve, kaj se je zgodilo, stori vse, da osvobodi hčerko in že-no. Tako se mlada žena, s komaj rojenim dekletcem na prsih, znajde sredi voj-ne vihere, v partizanski ko-loni. Bila je zdravnica in mati. Skrbela je za ran-jence, hodila na pohode, delala vse, kar je v neu-smiljenih vojnih pogojih moral delati zdravnik. Brez narkoze, zdravil, po-vojev, najbolj nujnih in-strumentov... Ves čas je s seboj nosila hčerko. V

knjigi je zapisala: »Boro je prišel z nalogo. Vprašuje za otroka, za mene. Roka mu seže pod moj plašč, da naju objame, obe. Za-čuti, da sem mokra. Za-kaj si mokra?« Pogledam ga nedolžno in povsem mirno odgovorim: »Sušim plenice.«

Še en utrinek iz teh ne-navadnih spominov:

»Na konju in z otrokom počasi spremljam kolono. Odsotna sem in zamišlje-na. Zdrzne me razigrano vzklikanje moje deklice. Nenadoma stegne ročice, navzgor proti češnji, pol-ni zrelega ploda. Steguje in spušča ročice, vsa tre-peta od radosti. Na licu smeh in gibi ustnic, ki ka-žejo željo po hrani. Nikoli ni videla češnje, niti na sliki ne. Rojena v začetku novembra, je rasla v plan-inah, v snegu. Morda sa-mo enkrat v aprilu, ko sem prišla v Nikšićko žu-po in Šipacno. Še cvetele niso. Zdaj ji je osem me-secev. Odkod ve, da je to zrelo in lepo? In ko tako razmišljam, ji lovim roči-ce, jo poljubljam in sti-skam k prsim, a glavico zakrivam, da bi jih ne gle-dala. Da je takrat tako za-želela moje srce, bi ji ga dala. A češnej? Niso naše. Ne smemo se jih dotikati, dokler nam jih kdo ne po-nudi. A nihče jih ni ponu-dil. Odtegujem njeno po-zornost in pospešim ko-rak konja...«

Edina fotografija

Na žalost, nekega mar-čevskega jutra 1943 je hčerka zdravnice Saše ostala na drugi strani Ne-retve. Umrla je, Njeno življenje je ugasnilo, kljub ogromni ljubezni in požrtvovanju matere. Strahote in trpljenje v tem kanjonu je bilo moč-nejše.

Čudežna knjiga zdrav-nice Božović, posvečena v vojni izgubljeni hčerki, nosi naslov »Tebi, moja Dolores«. V njej je ena, edina ohranjena fotogra-fija njene deklice, ki jo je posnel Sava Kovačević. Na prsih ima peterokrako zvezdo. Sava je je vzel s svoje kape, da bi slikal »malo partizanko«, kot je rekel. S to peterokrako zvezdo je tudi padel.

V enem izmed poglavij dr. Saša Božović opisuje smrt Boška Buhe, dečka, ki je padel – ko je branil njo, partizansko zdravni-co. Piše o dr. Ivanu Ribar-ju, Savi Kovačeviću, dr. Olgi Dedijer, Budu To-moviću... o Slobodanu Penziću-Krcunu, Spase-niji Babović-Cani. In mnogih drugih, znanih in neznanih ljudeh, s kateri-mi se je skupaj bojevala, jim pomagala. Piše v eno-stavnem jeziku. Tako lah-ko piše samo človek, ki je to doživel.

Ko sva se pogovarjala v njeni hiši v Beogradu, sem se počutil zelo nepri-jetno. Sovražil sem se,

Tebi, moja Dolores

Zakaj vse to?

Dr. Saša Božović, žena legenda, zdravnica Prve proletarske brigade, katere živ-ljenjska zgodba meji z neverjetnim, je spregovorila. Napisala je knjigo o sebi in svoji hčerki (»Tebi, moja Dolores«). Za bralce NIN-a govori, po petintridesetih letih, o svojih dvomih, dilemah, sreči.

dr. SAŠA BOŽOVIĆ

Dolores, hči Saše in Bore Božovića, rojena 9. 9. 1941 v italijanskem taborišču v Tirani – umrla 7. 3. 1943 v prehodu čez Neretvo

Foto: SAVA KOVAČEVIĆ

ker sem prišel semkaj, da bi postavljaj nekakšna banalna vprašanja. In po-tem naj vse to še izide v časniku, da vsi berejo. Kaj sploh lahko človek danes vpraša ženo – ma-ter, ki je preživela kaj ta-kega? Tolažila me je sa-mo ona. Zgledalo je, da ni opazila ali pa se je delala, da ne vidi, kako mi je ne-prijetno.

Knjiga »Tebi, moja Dolores« bo šla iz roke v roko. Mnogi se bodo ob njej razjokali, mnogi začudili. Toliko je iskrena in prepričljiva, da bo k raz-mišljanju nagnala tudi skeptike.

Jara Ribnikar

Od vsega začetka mi je najstrašnejše delovala mi-sel, da bi vse izgledalo pa-tetično, smešno. Kot da je lažno in narejeno. Med-tem ko je kuhala kavo in mi postregla žganico, si nisem mogel izmisliti nič pametnejšega kot: »Ste vi, Saša, srečna žena? Je lahko človek po vsem tem, kar je preživel, sploh lahko srečen?« Takoj mi

je bilo žal. A bilo je prepozno.

»Sem,« reče. »Srečna sem in zadovoljna. Obdana sem z ljubeznijo. Živim za svojo družino, moža, otroke, vnuke. Zame je sreča v enostavnih, običajnih stvareh. Radostna sem, če sem v svoji hiši, s svojimi. S prijatelji, tovariši. Z nikomur ne bi zamenjala. Morda sem žena starega kova. Rada kuham in tudi v hiši najraje vse sama postorim.«

»Mislite kdaj na to, kar ste preživel?« vprašam. »Vam je morda... (dolgo sem kolebal, predno sem izustil to besedo) kdaj žal?«

»Nekaj takega človek ne more nikoli pozabiti. Mislim. Seveda mislim. Zdi se mi, da na neki način šele zdaj doživljam in razumevan neke stvari. Dolgo je tega, v posameznih težkih trenutkih, ki smo jih preživljali po vojni, so me mučila mnoga vprašanja. Ležim in vse noči mislim: je vse to imelo smisel? Z možem o tem nikoli nisva veliko govorila. Vem pa, da je to preživljal na isti način.«

In odločila se je, da prične pisati. Za to gre zahvala predvsem njenih otrokom, ki so jo dolgo nagovarjali. »Nimam rada vojnih filmov. V filmih je vse nekako izumetničeno. Resničnost je bila dramatičnejša od njene filmske podobe.« Pravi, da je škoda, ker več ljudi, njenih vojnih tovarišev, ne piše. »Lahko bi napisali mnogo vznemirljivejše in pomembnejše dogodke od teh, ki sem jih doživela in videla jaz. Gre za tisoče znanih in neznanih podvigov in herojev, ki zaslužijo, da bi bili opisani. Jaz sem bila samo partijska zdravnica.«

Spet mati...

Dekle, ki je v vojno odšlo skoraj slučajno (»tudi iz ljubezni«), postalo mati in izgubilo največ, kar lahko mati izgubi, je z dvignjeno glavo korakalo naprej. Ojeklenela je kot vojak in dozorela kot človek, ki je vsakomur gledal naravnost v oči, odkrival bistvo in njegov smisel. Iznad vsega pa je Saša Božović ostala zdravnica, žena, mati. Vse to se je zloilo v eno, da bi izšla nova, pomalo nenavadna sinteza.

Iz vojne je prišla kot oficirka. Imela je mnoge obveznosti. Dolga leta je bila v vodstvu Rdečega križa Jugoslavije vojaška delegatka. Trudila se je, da uglaši svoje obveznosti, da stori vse, kar je nujno.

»Spominjam se, leta 1946 sem, na svoje veliko veselje, spet pričakovala otroka. Svoje materinstvo sem skrbno skrivalo pod oficirskim plaščem. Zdelo se mi je, da ni pri-

merno – oficirka, pa v pričakujočem stanju. Čeprav zdravnica kot moj Borá, ki je bil takrat osebni zdravnik tovariša Tita, sem se odločila, da bom rodila doma. Samo z babico. Spominjam se kot danes, bilo je nekako ob pol šestih zjutraj, ko sem rodila hčerko.

Ob sedmih so prinesli neke dopise, da jih podpisem. Vstala sem in začela z delom. Tovariš, ki je prišel k meni in videl dojenčka v postelji, je vprašal, čigav je otrok? »Moj«, rečem, »to jutro sem postala mati.«

Na primerek svoje knjige piše posvetilo. »Ne bom dodala tisti dr. to me je naučila Cana Babović.« In pove, da so takoj po vojni stanovali v isti zgradbi kot Cana Babović, ministrica za zdravstvo. Prišel je odlok, da v hodniku izobesijo seznam stanovalcev. »Mi, ne razmišljujoč mnogo, napišemo: dr. Božo Božović, general, dr. Saša Božović, major... Zjutraj vidim pri sosedih napisano: Cana Babović, delavka...«

Dr. Saša Božović je danes upokojenka, ima tri otroke. Hčerko, zdravnico in dva sina, inženirja. Ima vnukinjo z imenom Dolores. Druga vnukinja, Mia, sedi babici v krilu.

Njih šestnajst

»Imam še mnogo otrok in vnukov,« reče. In pripoveduje, kako sta z možem, takoj po vojni, posvojila otroka brez staršev. »Tako smo jih vzgojili šestnajst, drugega za drugim. Mnogi so se poročili. Nekateri imajo že vnuke.«

Na koncu vprašam za usodo ljudi, ki se jih spominja v svoji knjigi. Kje so danes in kaj delajo? Kako žive? To so zvečine navadni ljudje, največkrat nekdanji ranjenci, ki jih je zdravila in katerih imena po vojni časniki niso omenjali. Mnogi ji še danes pišejo, prihajajo. Mija Ristović, ena izmed njih, ji je v znak hvaležnosti zapustila tretjino svojega posestva v Barajevu. Tam sta z možem zasadila rožnat vrt, kamor velikokrat gredo... Spominja se še Boža, Milke, še ene Milke.

»Na žalost, je vojna mnogim pustila neizbrisljive sledi. Vem, da zaradi tega še danes trpe. Nezačudljivi so, izgubljeni, sami. Ne vsi. Tisti, ki so po vojni uspeli ujeti korak z novim življenjem, imajo družine, otroke, vnuke, so srečni in zadovoljni. Nihče ne more živeti samo od spominov.«

**Stevan Nikšić
Prevedla:
M. Š.**

Odkritje spomenika Giovanniju Zolu

Dne 5. novembra bo na Malih Munah odkrit spomenik Giovanniju Zolu, predvojnemu tržaškemu komunistu, aktivnemu ter odločnemu kot tudi izredno zaslužnemu organizatorju in borcu za sodelovanje med Italijani, Slovenci in Hrvati v skupnem protifašističnem boju na območju Primorske, Istre in Trsta.

Protestna izjava

Topničarji, borci NOVJ in nekdanji politični pregnanci na Sardiniji, zbrani na današnjem zborovanju v Postojni, protestiramo proti fašističnim napadom na Tržaškem in z veliko zaskrbljenostjo opazujemo razvoj dogodkov na tem področju, s katero smo po tolikih letih v Osimu uredili odnose v skladu s podpisom helsinške listine.

Osimski sporazum je zgled urejenih odnosov med dvema državama in zмага razumnih sil v politiki, ki gradijo na račun medsebojnega spoštovanja dveh narodov in dveh držav. Osimski sporazum je dokument, ki vse podpisnike obvezuje, da gredo v začrtano smer in ne dovolijo, da bi kdorkoli s provokacijami ustvaril ponovno razdor med dvema narodoma, ki si želita mir in dobre sosedske odnose.

Prav spomeniki padlim v boju zoper fašizem, so tisto elementarno stečiče, ki simbolizira zdravo jedro obeh narodov – tiste, ki so v boju za isto stvar in mračnjaštvo ter nečlovečnost dali svoja življenja. Napad na te simbole je napad na celotno začrtano politiko.

Za besedo demokracija, ki naj bi v svobodnem izražanju mnenja, se vršijo objestna teroristična dejanja zoper spomenike NOB, ki so prepojeni s krvjo najboljših sinov, zoper jugoslovanske državljane in njihovo imovino, skratka zoper vse, kar simbolizira tisto politiko, ki je naša socialistična in neuvrščena Jugoslavija vodi pod vodstvom tovariša Tita.

Zato zahtevamo, da se prepreči skrunjenje spomenikov in vsa sovražna dejavnost zoper Titovo Jugoslavijo.

Udeleženci srečanja

Protestna izjava

Na razširjeni seji predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Izola in ob prisotnosti predsednikov terenskih organizacij ZZB izražamo največjo zaskrbljenost in ogorčenost nad početjem fašističnih skrajnežev, ki skrunijo spomenike NOB in žrtvam fašističnega nasilja v Bazovici, Sv. Križu in drugih krajih na Tržaškem.

Ostro obsojamo teroristično delovanje reakcije, ki hoče s tem vzpostaviti atmosfero rasističnega sovraštva med Italijani in Slovenci – kar skriva nevaren načrt, da bi se med jugoslovanskimi narodi in naprednimi silami v Italiji ustvarilo žarišče napetosti in zaostrovanja v dobrih sosedskih odnosih, ki so bili poglobljeni z osimskim sporazumom.

V Izoli, 11. oktobra 1978

ZZB NOV Izola, predsedstvo

Poizvedba

Ker nujno potrebujem izjave prič, ki so bile skupaj z menoj – od jeseni 1943 pa do konca vojne – v ujetniškem taborišču št. 7 Lingeus v Nemčiji, ob bavarski meji, lepo prosim, če se mi tovariši javijo na naslov: **Damijan Vodnik, Lom 4, 64223 Poljane nad Škofjo Loko**. Spominjam se sledečih tovarišev: Iz Štajerske Drozha, pa tovariša Zajca iz okolice Domžal. Iz Celja je bil doma tovariš, po poklicu frizer.

Hvala!

Srečanju borcev-taboriščnikov Mauthausna na rob

Sekcija nekdanjih taboriščnikov koncentracijskega taborišča Mauthausen pri zveznem ZZB NOV Jugoslavije je v okviru proslav štirintridesete obletnice osvoboditve Beograda organizirala 13. oktobra 1978 v Zemunu in Beogradu tovariško srečanje. Na to srečanje so povabili tudi nekaj Slovencev, ki so v Mauthausnu kot taboriščniki skupaj s Srbi organizirano delovali za cilje narodnoosvobodilnega boja, organizirali razne akcije in medsebojno pomoč.

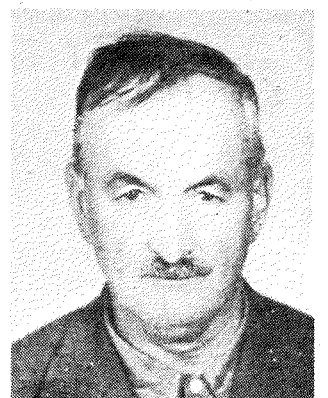
Iz Slovenije so se srečanja udeležili: B. Gerdovič, M. Utovič, D. Stojkovič in Tone Dolinšek.

Na srečanju smo se pogovarjali o marsičem. Beseda je tekla o udeležbi na proslavi petintridesete obletnice Mauthausna, o gradivu za izdajo knjige in almanaha o taborišču Mauthausen, o zbiranju gradiva za muzej o koncentracijskih taboriščih, o filmih na to temo itd.

Naj povem, da smo se 14. oktobra 1978 priključili 300 beograjskim planincem, ki so ta dan položili venec v spominskem parku padlim borcem za osvoboditev Beograda in nato še v Jajincih, kjer je spominski park žrtvam nacifašizma. V Jajincih, v kraju, ki leži nekje v sredini med Beogradom in Avalo, ob glavni cesti, je bilo med drugo svetovno vojno vojaško strelišče – vežbališče, kjer so Nemci streljali talce in tu je padlo na desetine tisoč žrtev.

Ob tej priložnosti smo se pogovarjali o tem, da bi tudi v Sloveniji organizirali podobno srečanje. Zato: javite svoja mnenja, želje in seveda točen naslov na: **TONE DOLINŠEK, Kuzmičeva 4, p. Ljubljana**.

Borcem Gubčeve brigade

Ludvik Lesar

Podpisani Ludvik Lesar, rojen 8. 10. 1907, prosim borce Gubčeve brigade, ki me bodo spoznali na fotografiji, da mi javijo svoje naslove. Prosim tudi Staneta Škerlja, komisarja, da mi pošlje svoj naslov, ker ga poznam.

(V Gubčevo brigado sem stopil po kapitulaciji Italije in sem bil v njej vse do marca 1945, ko sem bil ranjen in v Rakitnici pri Ribnici odpuščen iz brigade.)

**Ludvik Lesar
Zadniki 7
61316 Ortnek**

Poziv

Prosimo borke in borce nekdanjega Idrijsko-tolminskega odreda, ki je deloval na Banjški planoti in na Tolminskem, da javijo svoje naslove Andreju Rupniku, Mastrova 4 b, 61000 Ljubljana. Poleg naslova naj priložijo kratek opis o svoji aktivni udeležbi v narodnoosvobodilni vojski in v odredu – z navedbo, kdo je bil njihov komandir oziroma politkomisar čete.

Hkrati sporočamo, da je naš odbor že prejel domicilno listino pri skupščini občine Tolmin.

**Andrej Rupnik-Bradati,
tajnik odbora**

Ciril Zupanc

5

Pionirski odred »RATITOVEC« v Železnikih

V glasilu Naše poti št. 1, leto 1977 je o tem Jože Bajželj zapisal:

»Po tretjem napadu na Železnike so gradnikovci pregnali Nemce. Organizirali smo odred Ratitovec. Povezali smo se s pionirji okoliških vasi: Prtovča, Podlonka, Češnjice, Zalega loga. K nam so prihajali aktivisti pokrajinskega komiteja mladine, sodelovali smo na sestankih, mitingih, posebno še s Škofjeloškim odredom. Naš zaščitnik in vzor je bil komandant Blaž, borec, ognjevit govornik in pesnik. Imeli smo tudi pravo orožje, ki smo si ga priredili sami iz zgorelih pušk v požgani postojanki. Štab smo imeli v gasilskem domu in kadar smo bili tam, je visela na njem odredova zastava. Se naprej smo zbirali vse, kar je prišlo prav partizanom: opremo, orožje, zavrženo ali v borbah uporabljeno strelivo. Pri tem je naš odred doletela huda nesreča. Ko so pionirji hoteli iz zmrzlega peska odkopati italijansko ročno bombo, je ta eksplodirala in ranila pet ali šest pionirjev. Posebno težko je ranila Janeza Bertonclja, ki je ostal slep za vse življenje...«

Aktivisti okraja Selca-Poljane so uspešno pomagali razgibati politično delo v osvobojenem trgu in bližnji okolici. Tako so že v začetku decembra organizirali množično zborovanje, ki je lepo uspelo in o katerem je Partizanski dnevnik 15. decembra v rubriki krajevne vesti takole poročal:

»Železniki: Kot znak hvaležnosti in tesne medsebojne povezanosti so prebivalci Železnikov, ki jih je pred kratkim osvobodila naša vojska, poslali 9. korpusu zahvalno pismo, v katerem izražajo svojo hvaležnost zmagovitim borcem. Obenem zagotavljajo, da bodo vnaprej še bolj požrtvovalno pomagali naši vojski pri izgonu in uničenju sovražnika.

Lojze B.«

Aktivistka Vera je okrog 10. decembra 1944 napisala poročilo o delu mladinske in pionirske organizacije v Železnikih in bližnjih vaseh. Tako zvedemo, da je bil 5. decembra množičen mladinski sestanek v Železnikih, na katerem so sklenili, da bodo 12. decembra ponovno sklicali tak sestanek. 6. decembra je bil mladinski sestanek na Češnjici in se ga je udeležilo 10 mladink in 2 mladince. Istega dne se je svojega sestanka udeležilo tudi 26 pionirjev. 7. decembra je bil mladinski sestanek na Rudnem, kjer se je udeležilo 7 mladink. Na pionirskem sestanku istega dne na Rudnem je bilo navzočih 33 pionirjev. Istega dne je bil tudi mladinski sestanek na Studnem. Prišle so 3 mladinke in 2 mladince ter so za mladinsko sekretarko izvolili tovarišico Minko. Pionirskega sestanka na Studnem se je tega dne udeležilo 10 pionirjev. 8. decembra se je mladinskega sestanka na Zalem logu udeležilo 11 mladink in so za sekretarko izvolile tovarišico Miro. Na pionirskem sestanku pa se je tega dne tu zbralo 17 pionirjev. 9. decembra je bil mladinski sestanek z mladinkami vojnega področja v Potoku. Udeležilo se ga je 7 tovarišic, ki so za sekretarko izvolile tovarišico Majdo. V tem poročilu podpisana Vera omenja, da je pri pionirskem sestanku na Češnjici bil navzoč komandant Nace, pri pionirskih sestankih na Rudnem, na studnem in v Zalem logu pa komandant Stane. Nace je Ignac Prezeli s Češnjice, ki je bil poveljnik tukajšnjih pionirjev, Stane pa je Kemperle – Zbenklarjev iz Dašnice. Oba sta bila člana pionirske brigade Ratitovec. To rokopisno poročilo je ohranjeno na Institutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, fascikel 701/a.

Med mladinkami, ki so bile 27. junija 1944 v Železnikih aretirane, je bila tudi Marija Tavčar (1925). Okrog 20. avgusta so jo iz Begunj poslali za sobarico v neko manjšo nemško enoto na Bled. Tu je bila 14 dni, nakar je pobegnila in se 21. septembra vrnila v Železnike. Vendar ni ostala doma, ampak je takoj odšla v Potok, kjer je delala na oblastnem komiteju SKOJ. Stanovala je pri Šturmu. Tu se je zelo dobro seznanila z vodilnimi aktivisti SKOJ in ZSM za Gorenjsko. Ob osvoboditvi Železnikov se je vrnila domov, kjer se je spet vključila v tukajšnjo SKOJ skupino, ki jo je vodila sekretarka Mara Jaške (1923). Marija je bila sedaj stalna in neposredna zveza med organizacijo SKOJ in ZSM v Železnikih z ObKom SKOJ in pokrajinskim odborom ZSM za Gorenjsko. Naloge v zvezi z delom mladine in pionirji v Železnikih ji je običajno dajal sekretar ObKom SKOJ Franc Kavčič-Veljko. Marija se spominja, da je bilo čez zimo do spomladi 1945 s štabom pionirske brigade veliko sestankov in razgovorov. Največkrat so se sestali pri Stalcu na Trnju (sedaj št. 15) v učilnici na vzhodni strani hiše, kjer je sedaj družinsko stanovanje.

Decembra in januarja 1945 je v Železnike prihajal partizan Lojze, doma v Poljanski dolini. Bil je član kulturne skupine Komande mesta Cerkno. V Železnike je prihajal pionirje učiti petja partizanskih in narodnih pesmi. Bilo je kakih 12 pionirjev, ki so se zbirali v Stolmu (mizar Logar), kjer so imeli in še imajo harmonijo. Tu so se učili peti in se pripravljali za javen nastop. Kasneje samostojno niso nastopili, so pa sodelovali z mladinkami, ko so priredile lep kulturni program za 8. marec – dan žena in s tem nastopile tudi v Cerknem.

Prišlo je naročilo iz Cerknega, da v partizanskih enotah ustanavljajo smučarske oddelke in rabijo več smučarskih palic. Pionirji so šli takoj na delo – nabirati smučarske palice. To ni bilo težko. V Železnikih so tedaj še delali številni sodarji, ki so za obročje rabili leskove palice. Pionirji so dobro vedeli, kje se take primerne leskove palice dobijo pa so jih kar kmalu nabrali in jih več sto poslali v Cerkno.

Partizani so na božični večer 1944 iz veselja in objesti v Železnikih nekaj streljali in vrgli več bomb, ki pa vse niso eksplodirale. 26. decembra so pionirji dobili tako bombo, ki je v roki nekega pionirja eksplodirala in nekaj dečkov ranila. Med temi je bil tudi Janez Bertoncelj. 14. januarja 1945 so Janez Bertoncelj in sosedova dečka Tone in Jože Tavčar v bajerju za Plnado, ob orehu onstran bajerja, našli par italijanskih ročnih bomb (paradajzaric) v zaledeneli glini. Eno so poskusili iztrgati iz ledu, pri tem pa je eksplodirala in težko ranila Janeza, Jožeta je pa le nekoliko opraskala. Janez je sedaj slep in dela kot telefonist v tovarni Iskra – Železniki. Pravi, da so tedaj imeli namen tiste bombe pobrati in jih izročiti partizanom, kakor so to preje že večkrat naredili, ko so dobili kje orožje ali strelivo.

Partizanski dnevnik je 2. februarja 1945 objavil daljši članek z naslovom Partizanska brigada »Ratitovec« – dopisnik Lojze Batič. Med drugim je tu zapisano, da je bila ta enota ustanovljena že ob razpadu Italije.

Se nadaljuje

Sto šol – sto junakov

28

Osnovna šola »Drago Bajc« v Vipavi

Šolo v Vipavi so na predlog družbenopolitičnih organizacij poimenovali po rojaku Dragu Bajcu, ker je bil v času fašističnega režima zaveden Slovenec, borec za slovensko besedo, za nacionalne pravice in zato prva žrtev fašizma na Primorskem.

Rodil se je v Vipavi 24. oktobra 1904 v siromašni družini. Šolo je obiskoval v Vipavi in v Kranju. Po gimnazijski maturi je moral odslužiti vojaški rok v kazenskem bataljonu, nato pa se je leta 1927 zaposlil v Gorici kot novinar pri listu »Edinost« in »Čuk na palci«. Pisal je članke, pesmi in črtice. Obenem je študiral, ker je bil vpisan na pravni fakulteti v Padovi.

Takrat je bilo na Primorskem obdobje najhujšega potujčevanja. To se je Dragu Bajcu upiralo. Ilegalno je delal pri organizaciji TIGR, pomagal je pri širjenju slovenskega tiska »Straža«, »Prvi koraki« in »Čuk na palci«. Tajno je prenašal slovenske časopise po vipavskih vaseh. Italijanom je postal sumljiv in policija ga je začela zasledovati. Njegovi prijatelji so hoteli, da tajno odide v Jugoslavijo. Odšel je na pot, čeprav je bil bolan, z visoko vročino. Potoval je preko Tržiča, Mirna do Bilj. Tam je obležal nezavesten pri hiši, kjer je imel dekle. Še isto noč, 24. oktobra 1928, je umrl. Kasneje so zvedeli, da so ga fašisti zastrupili.

Na dan pogreba se je pred rojstno hišo v Vipavi zbralo ogromno ljudi, ki so prišli pospremit mrtvega prijatelja. Fašistične oblasti so dvakrat odložile uro pogreba, da bi odvrnile ljudi. Toda kljub grožnjam je ljudstvo zaslužnjene Primorske izrazilo hvaležnost velikemu sinu, ki je tako mlad – star 24 let – umrl za pravice svojega ljudstva. V eni izmed svojih pesmi je napisal »Videl sem življenje, ki ni bilo življenje« in v drugi »Drevo sem, ki zrastle je v logu sredi skal in lepih trat...

Osnovna šola v Vipavi ima pouk v dveh stavbah: stara šola sredi trga je stara že 117 let in je dotrajana. V njej je 9 učilnic; pouk poteka v eni izmen. Nova šola je bila zgrajena leta 1969, ima 7 učilnic, 4 kabinete, kuhinjo in upravne prostore. Pouk je v dveh izmenah.

Šolo obiskuje 570 učencev, od teh je 266 voznikov iz bližnjih vasi. Za te je organizirano varstvo pred in po pouku. V sestav šole spadajo še 4 podružnične šole: Budanje, Goče, Podnanos in Vrhpolje, tako je v šolo vključenih 771 učencev v 30 oddelkih z 41 učitelji. Na šoli so trije oddelki podaljšanega bivanja. Obiskujejo jih učenci zaposlenih staršev in učenci s slabšim učnim uspehom. V šolski kuhinji prejema 560 učencev malico, 110 učencev in učiteljev pa tudi kosilo.

Za boljšo izrabo prostega časa učencev organizira šola vsako leto razne izvenšolske dejavnosti. Zelo delavni so novinarji od 3. do 8. razreda, ki že 9. leto izdajajo list »Mladi Vipavec«. Na IX. srečanju dopisnikov leta 1977 je dobil 4. nagrado. Ne zaostajajo lutkarji, šahisti, športniki, recitatorji, zgodovinarji in člani kluba OZN.

Pionirski odred, ki ima ime po prvoborcu Pavlu Ruštu, je dobil decembra 1977 za dolgoletno prizadevno delo najvišje jugoslovansko priznanje – kip kurirja Jovice. Mnogo je bilo tudi drugih priznanj in pohval za šahiste, matematike, športnike in zgodovinarje, ki so jih prejeli na raznih občinskih in republiških srečanjih. Na šoli se razvija tudi poklicno usmerjanje in razredna ter šolska samouprava učencev.

Učenci in učitelji zelo pogrešajo telovadnico, tehnično delavnico, knjižnico s čitalnico, kabinete, jedilnico... da bi se pouk nemoteno razvijal po učnem načrtu.

Kljub težavam pa vlagajo veliko truda v delovno vzgojo, ki je osnova naše socialistične družbe.

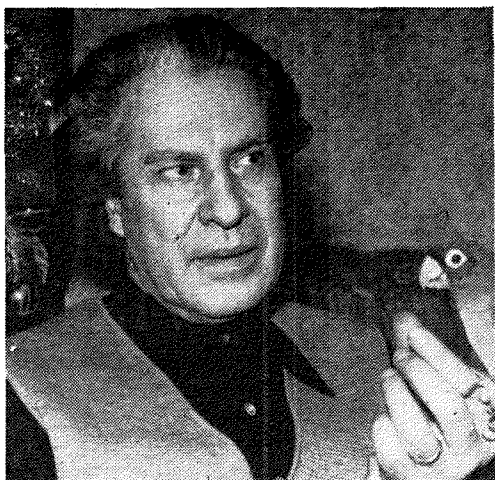

24. oktober – dan rojstva in smrti Draga Bajca, praznujemo v Vipavi kot dan šole. Letos mineva 50 let od tragične smrti, zato so se učitelji šole in družbenopolitične organizacije Vipave odločile za večjo svečanost, ki je bila v nedeljo 29. oktobra 1978. Na rojstni hiši v Vipavi so odkrili spominsko ploščo bratoma Milanu in Dragu Bajcu, pred novo šolo pa doprsni kip Draga Bajca, delo kiparja Negovana Nemca. V pesniški zbirki »DREVO SEM«, ki jo je uredil Marijan Breclj, pa bodo izšle njegove pesmi.

Vera Poniž

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI PO

Obsojen na smrt in gledališko življenje

Hinko Košak

Smešno – kadarkoli ga srečam, se spomnim na ajdo, na široko polje, ki se ziblje bolj vetru kot sebi v zabavo.

Dlan se oklene mojih prstov, kot bi bil plug ali motika ali nekaj, kar ni manj vredno od samega življenja. Nisem štel stopnic. Enajsto nadstropje. Okna v njegovem stanovanju me spominjajo na radijski studio, papagaj v razkošni kletki na pokvarjeni mikrofoni.

»... Moj svet so bile živali – svet zoologije. To je bila moja zabava, moja strast in to je danes moj mir. V mladeniških letih sem želel, da bi postal znanstvenik. Toda resnica mojega življenja se je motovila po dijaških domovih. Razbita družina, otrok, ki ne sprašuje o sreči, ker je ne pozna.

Moji predniki so bili oficirji. Mislil, da nisem bil rojen ob pravem času. Sem bolj človek preteklosti kot človek atomskega veka.

Papiga se je ustavila na medenasti kljuki nad umivalno mizo. Zvedavo je strmela v brkatega neznanca. Niti najbolj vsakdanje besede mi ni privoščila.

»... Mojo podobo je izoblikovala preteklost. Študiral sem na Dunaju, v Berlinu, v Ljubljani. V utrujeno preteklost je nanizal čas, ko sem doživljal trenutke porajajočega nacizma in čas, ko smo sanjali o komunističnih idealih. Ne, nikoli nisem bil ideološko miren! Nikoli nisem vedel, kaj pomeni sodobno prepričanje. Poznam samo osnovno človeško moralo. Pogosto pa se vprašam: kje tiči današnji čas, kdo je dosegel svoj ideal? Svoboden sem in hočem ostati svoboden. Morda sem v svoji osnovi kozmopolit, morda sem proti vsakemu totalitarnemu sistemu, tudi proti razkoraku med teorijo in prakso nekega sistema.

Ikebana pod jajčastim ogledalom v masivnem okviru. Knjižna klaviatura raznolike domače in svetovne literature. Prijetno zelenje, ki kipi iz lončnic, razporejenih po stanovanjskem prostoru.

»... In vendar sem bil nekoč tudi otrok. Sreča – otroška sreča? To ni samo ideološka podlaga, ki jo

dobi otrok, ni samo osebnostna svoboda, ki je mi nismo imeli. Sreča je, če si lahko oblikuješ značaj, če lahko veliko bereš, če...

Bil sem v samega sebe zaprt otrok, mladenič in pozneje odrasel mož. V osnovno šolo sem hodil v Subotici, leta 1936 pa sem maturiral v Berlinu. Študiral sem filologijo. Menil sem, da je to študij, ki mi bo dal nekakšen mir; potreboval sem ga. Na Dunaju sem končal akademijo – visoko šolo za glasbo. Diplomiral sem na igralški akademiji, kjer sem se odločil za režijo.

Gledališče? Tu tiči moje razočaranje. Nenadoma spoznaš, da v gledališču ne odloča le čisto znanje, zgolj gledališka kultura ali talent. Presenečenje ugotoviš, da so se mnoge odločitve oblikovale v kavarnah, kjer so se delile tudi vloge, kjer... Začetek, konec in vsebina nekega hotenja, vse se je začelo prepletati.

Leta 1942 sem odšel k partizanom – najprej v gorenjski in pozneje v koprski odred. Bil sem ujet pa v Begunjah na smrt obsojen. Ušel sem in se vrnil v gozdove.

Po osvoboditvi sem postal igralec v ljubljanski Drami – dve leti, do težkega obolenja glasilk. Živčna pareza. Nekoč sem opustil misel, da bi postal zoolog, zdaj sem moral opustiti misel, da bi ostal gledališki igralec. Ostala mi je režija. Po vojni gledališka režija ni bila tako preprosta zadeva. Pred režiserjem je bil jezik ideoloških nasprotij, pred njim je bil psihološki realizem z Ždanovim. Režije v klasičnem smislu ni bilo več. Zadelo smo ob nove kriterije. Nisem več režiral, ker se določenim stvarim nisem hotel odpovedati. Če se spomnim.

O sebi in svojem delu noče govoriti. Gledališko rezino kruha je okusil v Sloveniji, na Hrvaškem in v Bosni, dokler ni pred enaindvajsetimi leti prišel v ljubljansko radijsko hišo. »Moja dela so poprečna,« pravi Hinko Košak. »Podrejena so okusu ljudi, dramaturgu in politiki ustanove, ki ji pripadam.

Sprašuješ me o svetu igralcev, kot ga zaznavam sam? Naj ne izzveni kot

obtožba; igralec dandanes prodaja svojo umetnost. Zaveda se, da je minil čas idealizma, ki je preveval rodove nepozabnih igralcev, kot so bili: Debevec, Skrbinec, Stane in Lojze Potokar, Levor, Marija Vera, da ne omenjam Severja, igralca, ki se rodi morda le vsakih sto let.

Pripoveduje mi o režiserju Stupici, o pokojnem Gavelu, ki da je bil človek, ki je znal obrazložiti psihološki realizem, ki je znal voditi igralca previdno in spoštljivo. Omenja Cankarja pa nekakšne eksperimente na gledališkem odru in trdi, da mu je ljubša vsaka predstava gledališča – poštenega amaterizma – kakor zlagani intelektualizem, ki ga kažejo dandanes nekateri sodobniki. In ni se čuditi, da se Hinko Košak, kadarkoli ga povabi, da bi režiral na amaterskem odru, vabilu rad odzove.

»... Ne, režiser ne more postati obrtnik. Sleherno delo ga mora vedno znova prevzeti. Vselej grem na delo z enakim občutkom treme in spoštovanjem do gledališkega dela – če to delo zasluži.

Kadar vidiš svoje neizpolnjene želje, neizpolnjena hrepenenja, je boleče potegniti črto in delati obračun s samim seboj. In se vprašaš: je krivda v meni ali leži okoli časa, v katerem živimo?

Na koncu še vedno ostanejo knjige in ptiči, ostane navada, da vsak dan zbežiš iz mesta na Rožnik, na Cankarjev vrh in opazuješ naravo. Pa ne, da ne bi imel rad ljudi, le občutek te daje, da nisi družaben. Pomisliš na otroštvo, na življenje, ki se je zapletlo kakor roman, na vrsto stvari, ki te pomirjajo, na ljudi, v katerih iščeš le dobro, zatisneš oči in... in si želiš, da bi bil na odrskih deskah. Življenje je vendar ena sama velika predstava. Kdaj, s katerim delom jo najbolje odigraš, vedo le tisti, ki te opazujejo.

»Presneto in skoraj ničesar nisva govorila o partizanih, o času, ki me je prerodil, o času, v katerem se s spomini pogosto vračam. Da, to je bilo obdobje moje najpomembnejše vloge!«

Silvo Teršek

Manj kaznivih dejanj

Goce Gučetić, zvezni javni tožilec, v zveznem zboru:

Število novih kazenskih prijav v lanskem letu je znašalo 299.925, kar je za več kot 14 odstotkov manj kakor leto pred tem. Tudi obtožnic je bilo lani manj. Obtoženih je bilo skupaj 121.216 oseb ali za 17 odstotkov manj kakor leto poprej.

POLITIKA – 4. oktobra 1978

Pogled skozi plačo

To pomeni, prevedeno v vsakdanji jezik, da je življenje lahko boljše, lepše in srečnejše samo v boljši, lepši in srečnejši družbi – a to družbo nam ne bo zgradil nekdo tretji.

In spet sindikati, in ne samo oni, s pravico rečejo: **dober samoupravljalec in dober gospodarstvenik ne skrbi samo za svoje dvorišče.** Zato postavljajo sebi nalogo, osvestiti nas, da kot samoupravljalci in gospodarstveniki ne razmišljamo in odločamo samo o dogajanjih v svoji delovni sredini – marveč, da v trenutkih, ko se odločamo za novo tovarno, novi proizvod, mislimo tudi na to, da moramo z njim ustvarjati za novo šolo, novo bolnišnico, novo cesto, vse, kar nam izpolnjuje življenje.

Potem to ni več pogled skozi plačo, marveč pogled skozi delo. A samo takšen pogled lahko seže dovolj daleč.

VJESNIK – 26. oktobra 1978

Revoluciji niso potrebni okras

Jure Franičević-Pločar:

Samo gola resnica o revoluciji lahko odkrije njeno polno lepoto: samo gola resnica o njej lahko priča o njeni avtentičnosti in njenem pravem pomenu. Vsak dodatek k resnični lepoti, vsak poskus, usmeriti jo v zaželeni smeri, ne bi pomenil nič drugega, kot zamegliti njeno bistvo – to, kar je bila in kar je, skratka, to bi pomenilo nad njo izvršiti najbolj grobi mogoči ponaredek.

MLADOST – 29. oktobra 1978

Za bogatejši otrokov in naš svet

Olga Vipotnik:

Otroci potrebujejo za življenje svojega otroštva bogat in razgiban čustveni svet, zvrhan z ljubeznijo in naklonjenostjo staršev, vseh odraslih. Polniti jim ta svet, je človečnostna zadeva, saj na ta način človečimo otrokov in svoj svet. Sedanja potrošniška družba pa ima za to žlahtno prežetje človeške narave in notranjosti premalo posluha. Preprosto, ne vzame si časa za te medčloveške stike... **In prenapeto pehanje za materialnimi dobrinami krade otrokom najljepši del človekove biti, ljubezen in čas zanje.** No-

bena materialna dobrina jim tega ne more nadomestiti. Osiromašeni in oškodovani pa smo tudi mi, odrasli. Otroci se morajo kopati in sončiti v ljubezni, v blago delujočih čustvih, da celostno poganjajo njihove »mladike« kvišku. In naša človeška dolžnost je, da jim ljubezen dajemo vsak dan in ne samo mimogrede. Dajati jim moramo vsi – družina in družba. Le tako bodo vsi naši otroci prav spestovani in srečni, le tako jim bomo izoblikovali tudi sončen značaj in človeško zrelost za njihov jutri.

OTROK IN DRUŽINA
– oktober 1978

Vsak dan dnevna

Služba družbenega knjigovodstva v zagrebški občini Center je odkrila med »posamezniki«, ki prejemajo mesečne dohodke v višini 30.000 dinarjev, tudi takšne, ki so jim izplačali dnevnice za vse dni v letu – **celo takrat, ko so bili na dopustu.**

NIN – 22. oktobra 1978

Mi vsi smo delavci

DELO: »Ali bo Ljubljana delavska Ljubljana ali bo to »center možganov«?

MARJAN OROŽEN, sekretar komiteja mestne konference ZKS Ljubljana:

– Vprašanje »delavstva«? Mi vsi postajamo delavci, mi vsi smo delavci. **Ostanke meznega sistema, ostanke »parazitizma« (kolikor ga še je – to je tistih jalovih delovnih mest, ki nič ne ustvarjajo, ne ustvarjajo nič koristnega), ne moremo vleči v nedogled.** Vsak živi od svojega dela, se pravi, da je delavec, da dela.

SOBOTNA PRILOGA DELA
– 21. oktobra 1978

O mladini – udarni pesti naše NOB

Vilma Bebler-Pirkovič na proslavi petintridesete obletnice prvega kongresa ZSM v Kočevju:

– Čeprav je splošno znano dejstvo, da je imela slovenska mladina nadvse pomembno vlogo v naši revoluciji, pa moramo vendar ugotoviti, da doslej ni bilo resnih prizadevanj, niti s strani zgodovinarjev, niti s strani takratne in sedanje mlade generacije, da bi takratno vlogo mladine zgodovinsko obdelali in jo posredovali sedanjim ter prihodnjim pokolenjem. **Če ne bomo v najkrajšem času k temu resno pristopili, se nam lahko zgodi, da, razen nekaj splošnih fraz o vlogi mladine v narodnoosvobodilnem boju, ne bo ostalo znanecem ničesar konkretnega, na dejstvih, dokumentih in pričevanjih zasnovanega gradiva o junaškem in množičnem podvigu slovenske mladine v narodnoosvobodilnem boju.** Zato je sedaj res skrajni čas, da tako sedanja kot takratna mlada generacija skupno z zgodovinarji resno pristopi k tej pomembni nalogi.

KOMUNIST – 20. oktobra 1978

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI PO